MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

GABRIELĖ REMEIKĖ

SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIS EKONOMIKAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
prof. dr. Eglė Kazlauskienė

VILNIUS, 2022

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIS EKONOMIKAI

Verslo sistemų ekonomikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 6211JX079

Vadovė
Prof. dr. E. Kazlauskienė
2022-05-02

Recenzentas

Atliko
VSEvmis20-1 gr. stud.
G. Remeikė
2022-05-02

VILNIUS, 2022

TURINYS

ĮVADAS 6

1. SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIO EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI 9

1.1. Socialinių išmokų ir gimstamumo poveikio ekonomikai teorinė analizė 9

1.2. Nedarbo išmokų poveikis nedarbo rodikliams bei ekonomikai 19

2. SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIO EKONOMIKAI TYRIMO METODOLOGIJA 31

2.1. Tyrimo problemos, objekto ir hipotezės aptarimas 31

2.2. Tyrimo eigos aprašymas 32

2.3. Kiekybinių tyrimų taikymo aspektai 34

3. SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIO EKONOMIKAI TYRIMO REZULATŲ ANALIZĖ 37

3.1. Išmokų šeimai statistinių rodiklių bei duomenų apžvalga 37

3.2. Išmokų šeimai dydžio augimo poveikio gimstamumui vertinimas 44

3.3. Nedarbo išmokų statistinių rodiklių bei duomenų apžvalga 52

3.4. Nedarbo santykinių rodiklių poveikio ekonomikai vertinimas 57

IŠVADOS 63

LITERATŪRA 66

ANOTACIJA 72

ANNOTATION 73

SANTRAUKA 74

SUMMARY 75

LENTELĖS

1 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmės.....35

2 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp motinystės vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo.....44

3 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp tėvystės vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo.....45

4 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp vaiko priežiūros vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo.....46

5 lentelė. Motinystės atostogų trukmė bei išmokų dydis Europos Sąjungos šalyse.....47

6 lentelė. Tėvystės atostogų trukmė bei išmokų dydis Europos Sąjungos šalyse.....49

7 lentelė. Vaiko priežiūros atostogų trukmė bei išmokų dydis Europos Sąjungos šalyse.....50

8 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp nedarbo išmokos dydžio ir nedarbo lygio.....57

9 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp šeimai skiriamų išmokų iš BVP ir nedarbo lygio.....58

10 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP.....59

11 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP.....60

12 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP.....61

PAVEIKSLAI

1 pav. Socialinės paramos šeimai ir nedarbo išmokų poveikio ekonomikai tyrimo etapų loginė schema.....33
2 pav. Motinystės vidutinės išmokos dydis Lietuvoje.....37
3 pav. Tėvystės vidutinės išmokos dydis Lietuvoje.....39
4 pav. Vaiko priežiūros vidutinės išmokos dydis Lietuvoje.....40
5 pav. Vyrų ir moterų, gaunančių vaiko priežiūros išmokas pasiskirstymas Lietuvoje.....42
6 pav. Gimusiųjų Lietuvoje skaičius.....43
7 pav. Bendrasis gimstamumo rodiklis 1 tūkst. gyventojų Lietuvoje.....43
8 pav. Gimstamumo rodiklis Europos Sąjungoje.....47
9 pav. Bedarbių skaičius Lietuvoje.....53
10 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje.....54
11 pav. Laisvos darbo vietos Lietuvoje.....55
12 pav. Nedarbo spąstų rodiklis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje.....56

ĮVADAS

Kiekvienos valstybės siekis yra apsaugoti šalies gyventojus nuo tam tikrų jiems galinčių kilti socialinių rizikų: motinystės, nedarbo, senatvės, ligos ir kitų. Vienos iš šių rizikų gali būti išvengiamos, kaip pavyzdžiui, nedarbo ar nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, tuo tarpu kitos yra neišvengiamos (senatvė). Aukščiausiajame pagal hierarchiją Lietuvos Respublikos teisės akte – Konstitucijoje yra nustatyta, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Šiam tikslui pasiekti valstybės įgyvendina viena iš didžiausių socialinės apsaugos sistemos dalių – valstybinį socialinį draudimą. Ne išimtis ir Lietuva, kuri 1926 m. paskelbė Vyriausiosios socialinio draudimo įstatymą ir taip padėjo pirmuosius pamatus socialinės apsaugos srityje.

Valstybinio socialinio draudimo esmė yra tokia, kad šalies gyventojai į valstybės biudžetą moka mokesčius, dar kitaip vadinamas valstybinio socialinio draudimo įmokas, kurių administravimas pavestas valstybės įkurtai biudžetinei įstaigai – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SODRA arba VSDF). Kadangi Lietuvos valstybinis socialinis draudimas remiasi universalumo, solidarumo principais, kas iš esmės reiškia, kad fonde esančios lėšos, surinktos iš apdraustųjų asmenų, yra perskirstomos asmenims, kurie tuo metu susiduria su įstatyme įtvirtinta socialine rizika. Toks finansavimo būdas, kai išmokos, asmenims susidūrusiems su socialine rizika mokamos iš surenkamų einamųjų įmokų vadinamas einamasis finansavimas (*angl.* pay as you go). Šiuo principu organizuojamo valstybinio socialinio draudimo gaunamos lėšos nėra kaupiamos bei investuojamos, tad tokia sistema tampa itin priklausoma nuo demografinės padėties ir tam tikro laikotarpio įmokų mokėtojų darbo užmokesčio[1]. Kadangi tiek Lietuvoje, tiek ir likusiose išsivysčiusiose šalyse ne vienus metus yra pastebimas demografinis senėjimas, toks einamasis finansavimo būdas ateityje gali kelti papildomų problemų valstybei siekiant surinkti būtinas lėšas į valstybinį socialinio draudimo fondą.

Didžiausias dėmesys šiame magistro darbe bus skiriamas dviem valstybinio socialinio draudimo rūšims: nedarbo ir motinystės. Šios draudimo rūšys yra itin svarbios šiomis dienomis.

[1] Vainienė R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*, Tyto alba.

Motinystės socialinis draudimas yra itin glaudžiai susijęs su šalies gimstamumu šalyje, tuo tarpu nedarbo socialinis draudimas yra itin aktualus šiais laikais, kuriuose dėl COVID-19 viruso sukeltos pandemijos šalyse išaugo nedarbo rodikliai.

Tyrimo aktualumas. Gyventojų senėjimas, kaip demografinis reiškinys, sukelia įvairių socialinių ir ekonominių problemų. Gyventojų senėjimui didžiausią įtaką turi gimstamumo mažėjimas. Siekiant pristabdyti gyventojų senėjimą ir sumažinti jo keliamų problemų mastą didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas gimstamumo mažėjimui kaip demografinio proceso valdymui. Vienas iš gimstamumo skatinimo būdų yra motinystės socialinės apsaugos tobulinimas ir geresnių sąlygų moterims suteikimas. Tuo tarpu, kaip ir buvo minėta, šalims susiduriant su didėjančiais nedarbo rodikliais šalyse, ypač svarbu suvaldyti bedarbių skaičių.

Tyrimo naujumas. Nors egzistuoja nemažai straipsnių, susijusių tiek su gimstamumo ir motinystės išmokų ryšiu ir poveikiu ekonomikai, tiek ir su nedarbo išmokų poveikiu nedarbo rodikliams šalyse, tačiau šiuose straipsniuose dažniausiai minimos išmokos yra nagrinėjamos atskirai, neįvertinant jų galimo panašaus koreliavimosi ir paprastai vienos šalies lygiu. Šiuo magistro darbu siekiama kompleksiškai apjungiant dvi socialinio draudimo išmokas ištirti jų poveikį ekonomikai ne tik teoriniu požiūriu, bet ir pasitelkiant empirinius duomenis bei prieinamą statistiką. Be to, tyrime bus analizuojama ne tik Lietuvos Respublika, bet ir kitos pasirinktos Europos šalys.

Tyrimo objektas – socialinės paramos šeimai ir nedarbo išmokų poveikis šalies ekonomikai.

Tyrimo apribojimas. Magistro baigiamajame darbe atliekamame tyrime bus analizuojamos tik motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokos. Nors socialinė parama šeimai apima platesnį išmokų ir lengvatų ratą, tačiau dėl duomenų trūkumo buvo pasirinktos šios trys išmokų rūšys.

Tyrimo problema. Gyventojų senėjimo tendencija ir didėjantis nedarbas kelia ekonomines ir socialines problemas šalyse.

Tyrimo tikslas. Išryškinus socialinių išmokų šeimai ir nedarbo išmokų poveikio teorinius aspektus bei pritaikius pasirinktus metodus, išanalizuoti statistinį ryšį tarp pasirinktų rodiklių.

Darbo tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai:**

1) išnagrinėti socialinės paramos šeimai bei nedarbo išmokų poveikį ekonomikai teoriniu aspektu;
2) atskleisti magistro baigiamajame darbe taikytus metodus, tyrimo rengimo schemą;
3) atlikti koreliacinę analizę bei sudaryti regresijos lygtis, siekiant įvertinti socialinės paramos šeimai ir nedarbo išmokų statistinį ryšį su pasirinktais rodikliais.

Magistro darbe keliama **hipotezė** – didelės motinystės išmokos skatina gimstamumą, tuo tarpu didelės nedarbo bei socialinės išmokos šeimai tiesiogiai koreliuoja su dideliu nedarbu šalyje.

Atliekant tyrimą naudojami šie mokslinio **tyrimo metodai**: abstrakcijos, analizės, apibendrinimo, lyginamosios bei mokslinės literatūros analizės.

Šaltiniai ir literatūra. Pagrindiniai magistriniame darbe naudoti šaltiniai – Europos Sąjungos lygiu ir nacionaliniai teisiniai dokumentai. Taip pat magistro darbe remiamasi Lietuvos ir užsienio mokslininkų moksliniais straipsniais.

Tyrimo struktūra: magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 3 dalys, išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis, anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje dalyje nagrinėjamas socialinės paramos šeimai ir gimstamumo ryšys, išskiriamos pagrindinės paramos šeimai rūšys. Vertinamas skirtingų laikotarpių socialinių išmokų dydis ir gimstamumo rodikliai Lietuvoje bei Europos Sąjungos šalyse.

Antroje dalyje pagrindinis dėmesys skiriamas nedarbo išmokų poveikiui nedarbo rodikliams. Šioje dalyje bus analizuojamos nedarbo išmokų dydis bei jų įtaka nedarbo rodikliams. Bus apžvelgiami ir Europos Sąjungos šalių nedarbo rodikliai.

Trečioje dalyje bus aprašoma empirinio tyrimo analizė. Vertinami anketiniai duomenys bei atliekama anketinių duomenų analizė.

1. SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIO EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Socialinių išmokų ir gimstamumo poveikio ekonomikai teorinė analizė

Demografinis senėjimas yra opi problema tiek Lietuvoje, tiek ir kitose Europos Sąjungos (toliau – ES) šalyse. Prognozuojama, kad 2019-2100 m. ES gyventojų dalis, kurią sudaro 80 metų ir vyresni asmenys padidės 2,5 karto – nuo 5,8 % iki 14,6 %. Remiantis Eurostat duomenimis, 2019 m. daugiau nei penktadalis (20,3%) Europos Sąjungos gyventojų buvo 65 metų ir vyresni[2]. Nuolatinis mažas gimstamumas ir, tobulėjant medicinai, ilgesnė tikėtina gyvenimo trukmė keičia tiek Lietuvos, tiek ir kitų ES šalių gyventojų amžiaus piramidę. Darbingo amžiaus žmonių mažėjimas ir santykinis pensinio amžiaus asmenų skaičiaus didėjimas kelia vis daugiau iššūkių šalių socialinės apsaugos sistemoms. Remiantis Eurostat duomenimis matyti, kad per ateinančius dešimtmečius vyresnio amžiaus asmenų dalis, palyginti su visu gyventojų skaičiumi, gerokai didės. Gyventojų senėjimo tendencija ir Lietuvoje ir kitose ES šalyse įtvirtintas einamojo finansavimo būdas, kai išmokos, asmenims susidūrusiems su socialine rizika mokamos iš surenkamų einamųjų įmokų, neišvengiamai padidins mokestinę naštą darbingo amžiaus asmenims, nes iš jų įmokų bus padengiamos socialinės išlaidos, kad senėjanti visuomenė galėtų naudotis įvairiomis paslaugomis bei gautų įstatymų nustatytais atvejais gautinas išmokas. Siekiant išvengti socialinės apsaugos sistemos griūties bei didėjančios mokestinės naštos darbingo amžiaus asmenims būtina jauninti visuomenę, o vienas iš esminių demografinio jaunėjimo aspektų yra gimstamumo didinimas.

Gimstamumo terminu apibrėžiamas vaikų gimimo procesas, vykstantis žmonių populiacijoje. Apibūdindamas naujų visuomenės narių atsiradimą, jis yra teigiama gyventojų reprodukcijos pusė. Anot profesorės Vidos Kanopienės (2008), tiriant gimstamumą būtina atsižvelgti į du aspektus – biologinį ir socialinį. Biologinis aspektas susijęs su poros potencialia galimybe susilaukti vaikų, arba kitaip dar vaisingumu, kuris priklauso nuo poros amžiaus, sveikatos būklės ir genetinių savybių. Tuo tarpu socialinis aspektas yra kur kas platesnis ir į šį aspektą patenka socialiniai, psichologiniai bei ekonominiai motyvai. Socialiniai motyvai yra

[2] *Population structure and ageing* (2022). https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing.

individų atsakas į visuomenėje susiklosčiusias normas bei tradicijas. Jie siejami su noru būti suprastam, neišsiskirti iš kitų, pateisinti kitų asmenų keliamus lūkesčius individams. Psichologiniai motyvai lemia asmenybės vidiniai poreikiai – noras pratęsti giminę, turėti kuo rūpintis, senatvėje nelikti vienišam, pateisinti partnerio norus ir lūkesčius[3].

Nors gimstamumas skatina demografinį jaunėjimą ir turi teigiamą poveikį ekonomikai, tačiau vertinant privačias įmones bei jų santykį su moterimis kaip darbuotojomis, dažnai manoma, kad privalomos motinystės atostogos verslui kainuoja itin brangiai, o mažoms, dar tik bandančioms įsitvirtinti įmonėms – pražūtingai. Be to, kai kurie teigia, kad motinystės atostogų suteikimas skatina moteris susilaukti daugiau vaikų, o tai didina įmonėms tenkančią naštą. Taip pat teigiama, kad motinystės atostogos gali pakenkti pačioms moterims ir jų padėčiai darbo rinkoje, nes darbdaviai gali vengti samdyti vaisingo amžiaus moteris, dėl baimės, kad jos dėl vaiko laukimo tam tikrą laikotarpį taps nedarbingomis. Atsižvelgiant į gimstamumą, kaip itin šalies ekonomikai svarbų rodiklį, svarbu išanalizuoti ir suprasti jo poveikį ir daromą įtaką ekonomikai.

Mokslininkės Britta Hoem (2000) atliktas tyrimas parodė, kad moters sprendimui susilaukti vaiko įtakos turi ne tik jų pačių individualios aplinkybės, bet ir ekonominė situacija bei raida šalyje. Be to, tyrime buvo nustatyta, kad valstybės išmokų dydžio, trukmės pokyčiai taip pat daro poveikį. Mokslininkė atlikdama tyrimą rėmėsi Švedijos duomenimis. Mokslininkė nustatė, kad moteris bei šeima planuojanti ar svarstanti susilaukti vaikų, išmokų pasikeitimus vertina kaip valdžios institucijų signalus apie šalies ekonomikos perspektyvas ateityje ir šie signalai daro įtaką šeimų lūkesčiams artimoje ateityje. Straipsnyje pateikta apklausa parodo, kad tuo metu, kai respondentai buvo optimistiški dėl šalies ekonomikos, gimstamumas šalyje smarkiai išaugo, tačiau kuomet lūkesčiai dėl ekonomikos pasikeitė ir respondentai ekonomikos ateitį vertino pesimistiškai gimstamumas šalyje sumažėjo[4].

Taip pat gimstamumas susijęs ir su ekonominiais motyvais, kurie siejami su galimybėmis turint vaikų, gauti materialinės naudos (gauti išmokas), išsaugoti ar net pagerinti ekonominę šeimos padėtį ar statusą. Ypač tai buvo aktualu ikiindustrinėse visuomenėse, kai vaikai dirbdavo šeimos ūkyje, jie suteikdavo paramą tėvams senatvėje ar tėvams susirgus ir laikinai negalint dirbti

[3] Kanopienė V. (2008) Socialinė demografija. (p. 105). Mykolo Romerio universitetas.
[4] Hoem B. (2000). *Entry into motherhood in Sweden: the influence of economic factors on the rise and fall in fertility, 1986-1997* https://www.jstor.org/stable/26348002?seq=16.

ūkyje[5]. Atsižvelgiant į motyvus, kurie lemia gimstamumą, matyti, kad vienas iš aspektų lemiančių gimstamumą yra ekonominis, susijęs su gautina finansine nauda, gimus vaikui.

Visuotinai žinoma, kad motinystė yra socialinė rizika, kadangi nėščia moteris tam tikrą laikotarpį prieš ir po gimdymo yra nedarbinga, dėl to, jai yra būtina valstybės parama. Lietuvoje nėštumo ir gimdymo, tėvystės bei vaiko priežiūros atostogų metu valstybė moka apdraustiesiems atitinkamas išmokas, taip pat valstybė skiria ir papildomas išmokas gimus vaikui. Paminėtina, kad pagrindinis motinystės išmokų skyrimo tikslas yra dvejopas, visų pirma, kompensuoti netektas pajamas nėštumo, gimdymo ir vaiko priežiūros laikotarpiu, ir, antra, skatinti gimstamumą[6].

Vaiko priežiūros atostogos yra ypatingai svarbios kiekvienai kūdikio susilaukusiai šeimai. Paprastai šiomis atostogomis pasinaudoja moterys, nors Lietuvoje tokią teisę turi ir vaiko tėvas bei seneliai. Vaiko priežiūros atostogomis laikomas laikotarpis, per kurį vienas iš tėvų (ar senelių) laikinai neatlieka darbinių funkcijų, kad galėtų pasirūpinti kūdikiu. Vaiko priežiūros atostogos pradedamos skaičiuoti iškart po nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos. Dėl šių atostogų pobūdžio ir tikslo, asmuo, kuriam yra suteikiamos atostogos – nedirba, tačiau valstybė minėtų atostogų metu moka vaiko priežiūros išmokas. Tokių išmokų gavėja dažniausiai yra moteris, nors ši tendencija pamažu kinta.

Vaiko priežiūros atostogos ir jų metu mokamos išmokos yra labai aktuali tema ekonomistams dėl įvairių priežasčių. Visų pirma, tai gimstamumas yra neabejotinai svarbus rodiklis vertinant ekonomiką ir prognozuojant ekonominę šalies padėtį ateityje. Jau šiandien Europos Sąjungos šalyse ir kitose išsivysčiusiose šalyse matoma gyventojų senėjimo tendencija. Vienas iš būdų keisti gyventojų senėjimo tendenciją yra gimstamumo didinimas. Siekiant didinti gimstamumą šalyse labai svarbu užtikrinti tinkamą socialinę apsaugą moterims, kadangi šiuo laikotarpiu dėl psichologinių ir fizinių pokyčių, įvykusių gimus vaikui, moterys tampa itin pažeidžiamos. Vaiko priežiūros atostogos leidžia moterims rūpintis tiek savo, tiek ir gimusio kūdikio sveikata be to, sukuria galimybę kurtis vaiko ir motinos ryšiui, kuris yra itin svarbus kūdikio tolimesnei raidai.

[5] Kanopkienė V. (2008) Socialinė demografija. (p. 105). Mykolo Romerio universitetas.
[6] *Motinystės draudimas: tarp draudimo ir dovanos.* Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2018). https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/12/LLRI_FA_Motinyst--s-draudimas_2018-12-17.pdf.

Moksliniuose straipsniuose teigiama, kad šalyse įtvirtinus vaiko priežiūros atostogas pastebėta, kad jos teigiamai veikia moterų ir kūdikių sveikatą[7]. Tai susiję su tuo, kad apmokamos motinystės atostogos didina žindymo laiką ir trukmę, o tai lemia geresnę kūdikio sveikatą. Be to, yra pastebėta, kad apmokamos motinystės atostogos tiesiogiai susijusios su naujagimių ir vaikų iki 5 metų amžiaus mirtingumu ir sumažina mirties grėsmę 9-10 procentų (Heymann, Raub, ir Earle, 2011) [8] bei sumažina moterų pogimdyvinės depresijos atvejų bei užkerta kelią stresui (Pinka, Markowitz, ir Brooks-Gunn, 2011)[9]. Geresnė motinos ir vaiko sveikata veda prie geresnės bendros visuomenės sveikatos, o tai itin sumažina sveikatos sistemos išlaidas skaičiuojamas vienam asmeniui (Tanaka, 2005)[10].

Tuo tarpu, vaiko priežiūros išmokos suteikia finansinio saugumo jausmą šeimai, kuris, be abejonės, yra svarbus aspektas, svarstant apie vaiką šeimoje, kadangi negaunant kompensacijos iš valstybės, vienam iš tėvų gali būti sunku materialiai aprūpinti šeimą.

Moterims suteikiama socialinė apsauga, skiriamos nėštumo ir gimdymo bei vaiko priežiūros atostogos bei skiriamos išmokos lemia didesnį gimstamumą. Šiam teiginiui pagrįsti ir paneigti buvo atliktas ne vienas tyrimas. Viename iš tokių tyrimų, kurį atliko mokslininkės Lakotova ir Kalhammer buvo analizuojamos dvi Jungtinių Amerikos Valstijų valstijos, kuriose įtvirtintas iš esmės skirtingas reguliavimas, susijęs su motinystės apsauga. Buvo pasirinktos dvi valstijos – Kalifornija ir Nevada. Šiuo atveju Kalifornijos valstijoje yra užtikrinama didesnė motinystės apsauga lyginant su Nevados valstija. Tačiau, šios dvi valstijos buvo pasirinktos neatsitiktinai. Visų pirma, jos yra kaimyninės valstijos, kas tyrėjams leido daryti įžvalgą, jog valstijos panašios klimato, žmonių mentaliteto atžvilgiu, savo istorija, tradicijomis bei kultūra. Antra, minėtų valstijų gyventojų procentas yra panašus, be to, valstijose panaši lyčių tarp asmenų struktūra, gyventojai gauna panašias vidutines pajamas vertinant vieno ūkio vidutines pajamas,

[7] Department of Public Health and Wellness. (2019). *The Health and Socio-economic benefits of Paid Parental Leave and Louisville Benchmarks*. https://louisvilleky.gov/document/2019paidparentalleavepeercitiespdf-0.

[8] Heymann, J., Raub A., & Earle A. (2011). *Creating and Using New Data Sources to Analyze the Relationship between Social Policy and Global Health: The Case of Maternal Leave* (p. 127-134). Public Health Reports 12 (3). https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3150137/.

[9] Pinka C., Markowitz S., & Brooks-Gunn J. (2011). *Early Maternal Employment and Family Wellbeing*. Working Paper Series No. w17212. National Bureau of Economic Research. https://observatorio.campus-virtual.org/documentos/NBER_w17212.pdf.

[10] Tanaka, S. (2005). *Parental leave and Child Health across OECD Countries* (p. F7-F28). https://www.jstor.org/stable/3590461.

jų panašus išsilavinimas bei panaši gyventojų amžiaus struktūra. Tyrėjo nuomone, tokie valstijų panašumai bei skirtumai motinystės apsaugos reguliavime sukuria idealią aplinką analizei[11].

Atlikus tyrimą bei atsižvelgus į rezultatus buvo padarytos šios išvados. Visų pirma, vyresniame amžiuje moterys linkusios susilaukti daugiau nei 0,25 vaiko. Antra, didėjant šeimos pajamoms, šeimos yra linkusios susilaukti daugiau vaikų. Ši išvada parodo, kad šeimos gaunamos pajamos ir gimstamumas turi tiesioginį ryšį. Be to, buvo pastebėta, kad Kalifornijoje šeimos linkusios turėti daugiau vaikų nei šeimos iš Nevados. Atsižvelgiant į tai, kad Kalifornijos valstija užtikrina geresnę socialinę apsaugą moterims, ir atmetus kitus tyrime neaptartus veiksnius, darytina išvada, kad socialinė apsauga nėščioms ir kūdikį pagimdžiusioms moterims yra svarbus veiksnys, svarstant apie šeimos pagausėjimą[12]. Prie panašių išvadų, kad tinkama socialinė politika bei apsauga gali teigiamai paveikti darbo ir gyvenimo pusiausvyrą, ypač tarp aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų bei skatinti gimstamumą, priėjo mokslininkų grupė: Dankova, Halaskova ir Šebo (2022), kurie tyrė Europos šalių duomenis, ypač didelį dėmesį skirdami Slovakijos Respublikos gimstamumo rodikliams.[13]

Tyrime, kuris buvo atliktas trijų Jungtinių Amerikos Valstijų universitetų mokslininkų buvo nustatyta, jog motinystės apsaugą gerinančių nuostatų įtvirtinimas besivystančiose šalyse dėl šiose šalyse esančio žemo socialinio ir ekonominio išsivystymo lygio sumažina motinystės nuostatų poveikį. Pastebėta, kad skirtingai negu išsivysčiusiose šalyse pagerinus motinystės apsaugą įtvirtinančias nuostatas, jos nedaro įtakos moterų dalyvavimui darbo rinkoje. Kadangi daugelyje besivystančių šalių moterų įsitraukimas į darbo rinką yra itin didelis, motinystės išmokų padidinimas – iš esmės šios tendencijos nekeičia. Kaip ir aukščiau minėtame tyrime, taipogi, ir šiame tyrime pastebėta, kad moterims skiriamos motinystės atostogos tiesiogiai koreliuoja su vaikų mirtingumu, t. y. suteikiant moterims motinystės atostogas – vaikų mirtingumas mažėja. Ši priklausomybė nesikeičia įvertinus įvairų išsilavinimą ir įvairias pajamas uždirbančias moteris (Fallon, Mazar ir Swiss)[14].

---

[11] Lakotova L., Kalhammer A. *Does paid maternity leave lead to higher birth rates?* http://home.cerge-ei.cz/kaliskova/files/aqm2/student_paper_example1.pdf.
[12] „Ibid“
[13] Dankova D., Halaskova R., & Šebo J. (2022) *Fiscal and redistributive impacts of the introduction of dynamic components in maternity benefits* (p.103-131). Equilibrium. http://economic-research.pl/Journals/index.php/eq/article/view/1981/1857.
[14] Fallon K., Mazar A., & Swiss L. *The Development Benefits of Maternity Leave*. https://osf.io/f2qk5/download.

Olgos Malkovos (2014), mokslininkės iš Mičigano universiteto, ekonomikos universiteto atliktame tyrime, kuriame kiekybiškai buvo vertinamas motinystės išmokų programos poveikis vaikų gimstamumo didėjimui Rusijoje. Motinystės programa suteikė moterims vienerių metų iš dalies apmokamas vaiko priežiūros atostogas bei piniginę išmoką gimus vaikui ir buvo įgyvendinta bangomis visoje šalyje, pradedant 1981 m. Tyrimo rezultatai parodė, kad įgyvendinus minėtą programą vaisingumo rodikliai iš karto pakilo maždaug 10 procentų. Svarbu paminėti, kad šios programos sukeltas gimstamumo rodiklis nebuvo laikinas ir gimstamumo padidėjimas išliko ir po 10 metų laikotarpio. Taip pat buvo pastebėtas ypač didelis gimstamumo padidėjimas tarp vyresnio amžiaus moterų[15].

Rusijos gimstamumo rodiklius bei ekonomikos poveikį jiems analizavo mokslininkai Fabian Slonimczyk ir Anna Yurko (2014). Pažymėtina, kad Rusijoje praėjusios amžiaus dešimtajame dešimtmetyje itin sumažėjo bendri gimstamumo rodikliai, šalies valstybinėms institucijoms galimas ilgalaikis gyventojų nuosmukis kėlė didelį susirūpinimą, kadangi buvo bijoma padarinių niokojančių socialinės apsaugos sistemą. Reaguodama į mažėjantį gimstamumą, valdžia 2007 m. nusprendė suteikti moterims tiesioginę finansinę paskatą ir taip skatinti gimstamumą. Buvo priimta programa, kuri pagimdžiusiai moteriai garantavo vaiko išmokas, kurių vertė buvo apie 11 tūkstančių Jungtinių Amerikos Valstijų dolerių. Mokslininkai atlikę tyrimą nustatė, kad tokios dosnios išmokos padidino gimstamumą 0,15 vaiko vienai moteriai, o moterims bei šeimai, auginančiai du ir daugiau vaikus, ši dalis padidėjo beveik 10 procentinių punktų. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad ši programa didesnį poveikį turėjo moterims, turinčioms sutuoktinį. Svarbu paminėti ir tai, kad tokia skatinamoji politika neturėjo skirtingo poveikio skirtingą statusą darbo rinkoje turinčioms moterims. Tačiau, tyrimo metu pastebėta, kad nepasiturinčias moteris ši politika paveikė labiau[16]. Tad, darytina išvada, kad dosnios išmokos didesnę įtaką turi nepasiturinčioms, ties skurdo riba gyvenančioms moterims.

Atsižvelgus į visus aukščiau aptartus tyrimus, matyti, kad socialinė apsauga, kuri susideda tiek iš moterims skiriamų atostogų bei laikino poilsio nuo darbinių funkcijų tiek iš finansinio

---

[15] Malkova O. (2014). *Can Maternity Benefits Have Long-Term Effects on Childbearing? Evidence from Soviet Russia*. University of Michigan. https://www.iipf.org/papers/Malkova-The_Effect_of_Paid_Parental_Leave_and_a_Child_Benefit-126.pdf?db_name=IIPF69&paper_id=463.

[16] Slonimczyk F., Yurko A. (2014). *Assessing the impact of the maternity capital policy in Russia* (p. 265-281). Labour Economics, Volume 30. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0927537114000232?casa_token=ogk7F4nw3SMAAAAA:vM9Pzebna6duUw7Dpl7tnaGs4E_dFNf2PXX6OQc7s12_ccmrGcLVBwy0VwUPyU4h8Jv8h58t.

saugumo užtikrinimo kompensuojant prarastas pajamas išmokomis turi tiesioginį poveikį gimstamumui šalyje. Taip pat ne viename tyrime nustatyta, kad vaiko priežiūros atostogų suteikimas gerina vaiko ir motinos sveikatą, o tai lemia mažesnes valstybės išlaidas sveikatos srityje. Be to, pastebėta tiesioginė koreliacija tarp nėštumo metu skiriamų atostogų ir kūdikių bei vaikų mirtingumo sumažėjimo.

Gimstamumo mažėjimas sukėlė susirūpinimą daugumoje pasaulio valstybių, įskaitant ir Australiją. Australijos valdžia, siekdama spręsti demografines problemas, 2004 m. gegužės mėn., įtvirtino 3000 dolerių vienkartinę išmoką moterims pagimdžiusios vaiką arba įvaikinusioms vaiką ne jaunesnį kaip 26 savaitės. Mokslininkų grupė ištyrė paskirtos išmokos poveikį gimstamumui ir ekonomikai. Atlikus tyrimą rezultatai parodė, kad gimstamumo rodikliai tiriamuoju laikotarpiu ypač padidėjo 20-24 metų amžiaus moterių tarpe, taip pat moterims, turinčioms trečią ar daugiau vaikų bei moterims, gyvenančioms atokiose vietovėse bei ne miestuose. Svarbu paminėti ir tai, kad vienkartinė 3000 dolerių išmoka gimus vaikui ne tik padidino gimstamumą, bet ir padidino moterų, gimdančių valstybinėse ligoninėse, skaičių. Atsižvelgiant į tai, išmokų skyrimas turėjo ir neigiamą poveikį, kadangi žymiai padidėjęs gimstamumas sukėlė papildomą gydytojų – akušerių poreikį. Ypatingai gydytojų trūkumas buvo juntamas kaimo vietovėse, kuriose susiduriama su papildomais sunkumais pritraukiant gydytojus, o tose vietovėse gydytojų poreikis padidėjo daugiausiai, kadangi, kaip jau minėta, šios išmokos didesnę įtaką turėjo moterims, gyvenančioms kaimo vietovėse. Taip pat buvo apkrauta sveikatos sistema, apskaičiuota, kad gimdymų valstybinėse ligoninėse kaina padidėjo 60 mln. dolerių (Einarsdottir ir kt., 2012)[17]. Sveikatos sistema tam nebuvo pasiruošusi, kadangi valdžia nebuvo numačiusi tokių vienkartinės išmokos įtvirtinimo pasekmių. Pažymėtina, kad po 5 metų, 2009 metais, išmokos buvo peržiūrėtos ir gauti minėtas išmokas įgijo teisę tik mažas ir vidutines pajamas gaunančios šeimos.

Vaiko išmokų tiesioginį poveikį gimstamumui nustatė ir Anna Raute (2018), išnagrinėjusi 2007 m. Vokietijoje įgyvendintą vaiko priežiūros išmokų reformą. Reformos metu buvo priimti pokyčiai ir jų metu nuspręsta pakeisti išmokų mokėjimo modelį. Vokietijoje galiojo į nepasiturinčias moteris bei šeimas orientuotas išmokų mokėjimo modelis, kuomet didesnės vaiko priežiūros išmokos buvo skirtos mažesnes pajamas gaunančioms šeimoms, tačiau buvo nuspręsta

[17] Einarsdottir E., Langridge A., Hammond G., Gunnell S. A., Haggar F. A., Stanley J. F. (2012) *The Australian Baby Bonus Maternity payment and Characteristics in Western Australia.* https://journals.plos.org/plosone/article/file?id=10.1371/journal.pone.0048885&type=printable.

šį modelį reformuoti į modelį, kuriame moters bei šeimos gaunamos pajamos glaudžiai sietųsi su gaunamų išmokų dydžiu, t. y. didesnes pajamas uždirbantys asmenys gautų didesnes išmokas. Mokslininkė, atlikusi empirinius tyrimus, priėjo prie išvados, kad ši reforma lėmė trumpalaikį bendro gimstamumo padidėjimą. Tyrimas parodė, kad per trejus metus po reformos priėmimo vidutinį išsilavinimą turinčių moterų gimdymų skaičius padidėjo – 6 proc., o aukštąjį išsilavinimą – 13 proc. lyginant su žemąjį išsilavinimą turinčiomis moterimis. Šie rezultatai rodo, kad reforma ir išmokų mokėjimo modelio pakeitimas pakeitė socialinę bei ekonominę gimstamumo struktūrą (padidino vidutinį bei aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų susilauktų vaikų skaičių bei sumažino žemąjį išsilavinimą turinčių moterų gimdymų skaičių)[18].

Verta pažymėti, kad socialinei apsaugai skirtos lėšos apima didžiąją dalį išmokų, įskaitant ir išmokas mokamas nėštumo ir gimdymo atostogų bei vaiko priežiūros atostogų metu. Tačiau socialinei apsaugai skiriamos lėšos naudojamos išmokėti ir kitas išmokas, tokias kaip nedarbo, pensijos, ligos, profesinių ligų ir nelaimingų atsitikimų darbe. Taip pat šios lėšos skiriamos ir kitoms valstybės programoms, siekiant įgyvendinti šalies socialinės politikos tikslus, pavyzdžiui, parama nepasiturintiems gyventojams, parama negalią turintiems asmenims.

Nors gimstamumo rodikliai mažėja daugelyje šalių, Europa yra žemynas, kuriame bendras gimstamumo rodiklis yra vienas iš žemiausių. Pasak Vikat (2004), didėjant moterų išsilavinimui, didėjant įsidarbinimo galimybėms bei kylant darbo užmokesčiui, taip pat didėjant vaikų auklėjimo išlaidoms, moterys yra linkusios pirmenybę teikti darbinei veiklai, o ne vaikų priežiūrai[19].

Europos žmogaus reprodukcijos ir embriologijos draugijos (toliau – EŽRED) darbo grupė (2010) paskelbė straipsnį „Europa – kontinentas su mažiausiu gimstamumo rodikliu“, kuriame analizavo Europos kontinento bendrąjį gimstamumą bei jo priežastis bei aprašė tyrimo metu gautus rezultatus. EŽRED darbo grupė straipsnyje nurodo, kad vidutinis bendras gimstamumo rodiklis Europoje sumažėjo iki 1,5 vaiko tenkančiam vienai moteriai, be to, sumažėjo ir norimas idealus šeimos dydis ir vaikų skaičius. Autorių nuomone, tokį žemą gimstamumo lygį galėjo nulemti septintojo dešimtmečio antroje pusėje šiaurės ir vakarų Europoje atsiradusi kontracepcija, kadangi panašiu metu ir pastebimas staigus gimstamumo mažėjimas. Be to, autoriai pastebi, kad

[18] Raute A. (2014). *Do financial incentives affect fertility – Evidence from a reform in maternity leave benefits*. https://www.sv.uio.no/esop/english/research/news-and-events/events/guest-lectures-seminars/esop-seminar/dokumenter/jmp_fertility_raute_jan.pdf.

[19] Vikat A. (2004). *Women's Labor Force Attachment and Childbearing in Finland*. Demograph Research, Max Planck Gesselschaft. https://www.demographic-research.org/special/3/8/s3-8.pdf.

mažesniam gimstamumui įtakos turi ir šiuolaikinių partneryščių nestabilumas ir šeimų vertybiniai pokyčiai, kuomet vis daugiau partnerių šeimą įsivaizduoja ir neturint vaikų. Tuo tarpu valstybės parama pagalbiniam apvaisinimui yra naudinga šeimoms, tačiau jos poveikis bendram gimstamumo rodikliui yra ganėtinai mažas. Taip pat nedidelį poveikį turi ir valstybių socialinė politika, kurioje yra skiriamos išmokos šeimoms nėštumo ir vaiko priežiūros atostogų metu[20].

Tačiau yra mokslininkų, prieštaraujančių Europos žmogaus reprodukcijos ir embriologijos draugijos darbo grupės paskelbtai nuomonei, kad valstybių politika socialinės apsaugos kryptyje daro tik nedidelę įtaką bendram gimstamumo rodikliui. Viena iš tokių mokslininkių yra Anne Gauthier (2007), kuri pabrėžia, kad gimstamumas priklauso nuo šeimai, atsirandančių ekonominių išlaidų dydžio gimus vaikui bei gaunamos paramos, kuri gali skirtis priklausomai nuo pajamų lygio. Be to, minėta mokslininkė teigia, kad į politiką gali būti įtrauktos piniginės išmokos vaikui ar šeimai, priimtos mokesčių lengvatos bei tokia politika teoriškai padidintų gimstamumą, nes sumažintų vaikų gimimo išlaidas arba padidintų bendras šeimos pajamas[21]. Panašios nuomonės laikosi ir mokslininkų grupės H. Englehart, T. Kogel ir A. Prsawetz (2004), kurie viename iš straipsnių teigė, kad ekonominiame modelyje vaikų išlaidų mažinimas vyriausybės politikos priemonėmis padidintų vaikų gimstamumą šalyse[22]. Tačiau, Anne Gauthier (2007) jau minėtame straipsnyje, nurodo ir tokio ekonominio modelio (kuomet šalies vyriausybė stengiasi sumažinti su vaiko gimimu keliančias išlaidas, skiriant pinigines išmokas bei priimant mokestines lengvatas) silpnybes – viena iš jų, kad potencialūs tėvai išsivysčiusiose šalyse turi pakankamai žinių apie išlaidas, patiriamas gimus vaikui bei jį auginant, ir supranta, kad Vyriausybės skiriamos išmokos nepadengs visų patiriamų išlaidų dėl to priima ekonomiškai racionalius sprendimus dėl vaiko gimimo[23].

Svarbu aptarti ir mokslininko Adriaan Kalwij (2010) atliktą tyrimą, kuriame buvo analizuojamos vakarų Europos šalių šeimos politikos programos bei jų poveikis gimstamumui. Tyrime pagrindinis dėmesys buvo skiriamas trims išmokų rūšims – išmokoms šeimai, motinystės,

---

[20] The ESHRE Capri Workshop Group. (2010). *Europe the continent with the lowest fertility.* (p. 590-602). Human Reproduction Update, Volume 16, Issue 6. https://academic.oup.com/humupd/article/16/6/590/743745.

[21] Gauthier A. (2007). *Family Policies in Industrialized Countries: Is There Covergence* (p. 447-474). Population Volume 57, Issue 3. https://www.cairn-int.info/journal-population-2002-3-page-447.htm?contenu=article.
Englehart H., Kogel T., & Prskawetz A., (2004). *Fertility and women's employment reconsidered: A macro-level time-series analysis for developed countries, 1960-2000* (p. 109-120). Population studies. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0032472032000167715.

[23] Gauthier A. (2007). *Family Policies in Industrialized Countries: Is There Covergence* (p. 447-474). Population Volume 57, Issue 3. https://www.cairn-int.info/journal-population-2002-3-page-447.htm?contenu=article.

tėvystės išmokoms bei vaiko priežiūros atostogų metu gaunamoms išmokoms. Pirmoji rūšis – išmokos šeimai, tai pajamų politikos programa, skirta namų ūkiams, auginantiems vaikus, siekiant palengvinti finansinę vaikų gimimo naštą ir atitinkamai pagerinti vaikų auginimo kokybę. Autoriaus nuomone, tokių išmokų šeimai padidinimas neturi reikšmingos įtakos gimstamumui. Ši išvada grindžiama tuo, kad išmokos šeimai iš esmės padengia tiesiogines vaikų išlaidas, o ne alternatyviąsias vaikų išlaidos, kurios pastaraisiais dešimtmečiais tapo daug svarbesnės priimant sprendimus dėl gimstamumo. Priešingai, motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokomis, kurios yra susijusios su gautomis pajamomis, siekiama sumažinti vaikų alternatyviąsias išlaidas ir palengvinti vaikų auginimo ir užimtumo derinimą. Remiantis autoriaus atliktu tyrimu, ši priemonė reikšmingai veikia gimstamumą šalyje. Svarbu pažymėti, kad tyrimo metu buvo nustatyta, kad valstybės skiriami didesni resursai socialinei apsaugai bei išmokoms, kuriomis siekiama suteikti moterims daugiau galimybių derinti darbines funkcijas ir vaikų auginimą turi teigiamą poveikį gimstamumui[24].

Atsižvelgiant į aptartus straipsnius matyti, kad mokslininkai nėra priėję vienareikšmės nuomonės dėl išmokų šeimai daromo poveikio ekonomikai, tačiau, galime teigti, kad šeimos sprendimui susilaukti vaikų daro įtaką tuo metu vyraujanti ekonominė situacija šalyje bei pačios šeimos finansinė situacija, kadangi didėjant šeimos gaunamoms pajamos, šeimos labiau linkusios susilaukti daugiau vaikų.

[24] Kalwij A. (2010). *The impact of Family Policy Expenditure on Fertility in Western Europe* (p. 503-519). Demography. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3000017/.

1.2. Nedarbo išmokų poveikis nedarbo rodikliams bei ekonomikai

Nedarbas ekonomikos teorijoje apibrėžiamas kaip nevisiškas darbo jėgos panaudojimas ekonominėje veikloje. Tai yra vienas iš pagrindinių valstybės ekonominės būklės rodiklių. Nedarbo lygis įvertinamas pagal ieškančių darbo asmenų (bedarbių) ir visos darbo jėgos santykį.

Tam, kad būtų galima kalbėti apie nedarbo poveikį ekonomikai svarbu pažymėti, kad yra išskiriami skirtingi nedarbo tipai, kurie gali turėti skirtingą poveikį asmenims ir valstybei. Ekonomikos teorijoje yra išskiriami tokie nedarbo tipai. Frakcinis nedarbas – tai laikinas nedarbas, kuomet asmuo dėl įvairių priežasčių savo noru ar priverstinai keičia darbo vietą, dėl to tam tikrą pereinamąjį laikotarpį asmuo tampa bedarbiu. Ciklinis nedarbas atsiranda dėl ciklišKumo ar sezniškumo, pavyzdžiui, esant ekonominei krizei ar nuosmukiui. Paprastai ciklinis nedarbas būna laikinas ir trumpalaikis, kadangi prasidėjus ekonomikos atsigavimui toks nedarbas sumažėja, taip pat ir pasikeitus sezonui asmenys, dirbantys sezoninį darbą, grįžta į sau įprastą darbinę veiklą[25].

Viena iš svarbiausių nedarbo rūšių – struktūrinis nedarbas. Struktūrinis nedarbas kyla dėl technologinių pokyčių, kai darbuotojai neturi tinkamos kvalifikacijos. Struktūrinis nedarbas pasireiškia tada, kai dabartinė darbuotojų kvalifikacija nebeatitinka šiuolaikinės rinkos reikalavimų. Tai nedarbo rūšis, kurią lemia gamybos techninio lygio augimas. Ji susijusi sus staigiais gamybos struktūros pokyčiais (tam tikrų šakų produkcijos gamybos struktūros pokyčiais (tam tikrų šakų produkcijos gamybos mažinimu, valdymo struktūrų tobulinimu, valdymo aparato mažinimu, pasenusių, nuostolingai veikiančių įmonių uždarymu). Struktūrinis nedarbas – darbo jėgos profesinės – kvalifikacinės struktūros neatitikties darbo vietų profesinei – kvalifikacinei struktūrai rezultatas (Pocius)[26]. Struktūrinis nedarbas dažnai įgauna ir regioninio nedarbo formą, būdingą tam tikroms teritorijoms, dėl to šis nedarbo tipas gali atsirasti ir dėl netinkamos geografinės vietos. Pažymėtina, kad struktūrinis nedarbas atsiranda ir dėl šalyje mokamų dosnių išmokų, dėl kurių asmenys neturi paskatų bei motyvacijos ieškotis darbo vietos ir dirbti.

Svarbu pažymėti, kad nedarbo rodikliai šalyje nėra absoliučiai tikslūs, kadangi egzistuoja šešėlinis nedarbas, dėl to nedarbo šalyje rodikliai gali būti pervertinti, nes asmenys, gaunantys pajamas iš nelegalios darbinės veiklos, registruojasi Užimtumo tarnyboje prie Socialinės apsaugos

[25] Vainienė R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*, Tyto alba.

[26] Pocius A. *Struktūrinis nedarbas Lietuvoje* (p. 17). Demografinė situacija, socialinė būklė. http://elibrary.lt/resursai/DB/StatistikosDep/LEA/2005_02/lea05_2_06.pdf.

ir darbo ministerijos siekdami papildomai gauti nedarbo išmokas ar kitas socialines teises, lengvatas ar valstybės teikiamas garantijas.

Užimtumo problema – viena iš svarbiausių daugelio pasaulio šalių ekonominių ir socialinių problemų. Mažėjantis nedarbas sudaro spartaus ekonomikos augimo prielaidas, o didėjančios gyventojų darbo pajamos garantuoja gyventojų gerovę. Todėl maži nedarbo rodikliai yra vienas iš svarbiausių valstybės socialinės politikos tikslų, kuris gali būti sėkmingai sprendžiamas didinat šalies gyventojų užimtumą, perkvalifikuojant bedarbius, negalinčius susirasti darbo bei kuriant naujas darbo vietas.

Pastaruoju metu sprendžiant užimtumo klausimus daugelyje pasaulio šalių ypač daug dėmesio yra skiriama nedarbo problemoms, kurių padarinius ir sąnaudas visuomenei galima vertinti dviem aspektais: mikroekonominiu ir makroekonominiu. Anot socialinių mokslų daktaro Stasio Valentinavičiaus, mikroekonominiai nedarbo nuostoliai – tai nuostoliai, padaryti žmogui, nes netekęs darbo, asmuo praranda ne tik pajamų šaltinį, patiria gyvenimo lygio smukimą, bet ir didžiulį psichologinį diskomfortą. Makroekonominiai nedarbo nuostoliai – tai nuostoliai plačiuoju požiūriu, juos patiria visa šalies ekonomika. Šiuo požiūriu nedarbą galima traktuoti kaip vieną iš neefektyvaus darbo jėgos išteklių panaudojimo priežasčių. Jeigu nedarbo lygis šalies mastu yra labai aukštas ir viršija natūralųjį nedarbo lygį, tai nepagaminamas potencialus bendrasis nacionalinis produktas (Valentinavičius, 2001)[27].

Natūralus nedarbo lygis – tai nedarbas, susidarantis pasiekus potencialųjį valstybės bendrąjį nacionalinį produktą (toliau – potencialusis BVP), kai frakcinio ir struktūrinio nedarbo rodikliai neviršija leistinų normų. Pažymėtina, kad išsivysčiusiose šalyse natūralus nedarbo lygis lygus 4-6 %. Natūralus nedarbo lygis apskaičiuojamas pagal šią formulę:

1 formulė

$$U_n = \frac{U_F + U_S}{LF} \times 100\%$$

Čia: U_n – natūralus nedarbo lygis;

U_f – frakcinis nedarbas (bedarbių skaičius);

LF – darbo jėga;

[27] Valentinavičius S. (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai (p. 156).

U_s – struktūrinis nedarbas (bedarbių skaičius).

Teoriškai nedarbo lygio ir bendrojo nacionalinio produkto apimties atsilikimo nuo potencialiojo BVP ryšį dar 1960 metais įrodė garsus Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) ekonomistas A. Okunas. Ši jo teorija ekonomikos moksle žinoma kaip Okuno taisyklė, kuri teigia, jog yra priklausomybė tarp šalyje esančio nedarbo ir bendrojo vidaus produkto augimo, kuri pasireiškia nuolatiniu ryšiu tarp faktinio BVP ir potencialiojo BVP procentinio santykio bei faktinio ir natūraliojo nedarbo lygio skirtumo (Valentinavičius, 2001)[28].

2021 m. kovo 4 d. Europos Komisija paskelbė Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planą, kuris nustato 2030 m. Europos Sąjungos politikos prioritetus užimtumo įgūdžių ir socialinės apsaugos srityse. Jame daugiausia dėmesio yra skiriama siekiui užtikrinti darbo vietas, tobulinti Europos piliečių įgūdžius bei mažinti nelygybę. Be to, šiame plane didelis dėmesys skiriamas ir užimtumui, vienas iš pagrindinių minėto veiksmų plano tikslų yra siekis, kad iki 2030 m. darbą turėtų ne mažiau kaip 78 proc. 20-64 metų amžiaus ES gyventojų. Pažymėtina, kad Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane yra valstybėms narėms keliami ir papildomi tikslai susiję su užimtumu, t. y. sumažinti nesimokančio bei nedirbančio jaunimo 15-29 m. amžiaus dalį nuo 12,6 % iki 9 %[29].

Lietuvoje įtvirtintos dvi pagrindinės darbo rinkos priemonių grupės – tai aktyviosios darbo rinkos politikos priemonės (toliau – ADRP) ir nedarbo išmokos. ADRP yra užimtumo rėmimo priemonės, kuriomis siekiama padėti darbo ieškantiems asmenims padidinti jų įsidarbinimo galimybes kartu derinant šalies darbo pasiūlą ir paklausą. Lietuvoje yra įgyvendinamos šios ADRP: parama mokymuisi, parama judumui, remiamasis įdarbinimas ir parama darbo vietoms steigti.

Pažymėtina, kad ADPR poveikis ekonomikai bendrai, taip pat užimtumo ir nedarbo rodikliams šalyse yra gana nevienareikšmiškas. Pavyzdžiui, mokslininkai A. Bassanini ir R. Duval (2006) savo moksliniame darbe atlikę tyrimus ypač stipraus aktyvių darbo priemonių poveikio nedarbo mažėjimui bei užimtumo didėjimui tirtose valstybėse, kurios priklauso Ekonominio

[28] Valentinavičius S. (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai (p. 156).

[29] Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir regiono komitetui. (2021). *Europos socialinių teisių ramsčio planas*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0250.

bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (toliau – EBPO) – nenustatė[30]. Tuo tarpu, ekonomistai J. Nie ir E. Struby (2011) išanalizavę 20 EBPO šalių duomenis ištyrė ADPR ir priėjo išvados, kad tokios priemonės yra efektyvios mažinant nedarbą šalyse. Didžiausią įtaką nedarbo mažėjimui turi mokymo programos, kurios padeda asmenims, neturintiems darbo, įgyti reikiamų įgūdžių darbo rinkoje[31]. J. Heckmanas ir kt. (1999) atlikę tyrimą, nustatė, kad skirtingoms asmenų grupės aktyvios darbo rinkos priemonės turi skirtingą poveikį. Pavyzdžiui, veiksmingiausiai ADPR veikia labiausiai ekonomiškai nuskriaustus asmenis, uždirbusius minimalias pajamas. Tačiau, nepaisant minimalaus ADPR poveikio mokslininkų grupė priėjo išvados, kad ADPR nežymiai padidina bedarbių įsidarbinimo galimybes[32].

Nedarbo išmokos yra pagrindinė visų Europos socialinės gerovės sistemų savybė, įskaitant ir Lietuvą. Draudžiant darbuotojus nuo darbo praradimo rizikos, šiomis išmokomis užtikrinama esminė apsauga asmenims ir namų ūkiams, padedanti juos apsaugoti nuo skurdo, jiems susidūrus su darbinių pajamų netekimu. Be to, mokant nedarbo išmokas darbo jėgos perskirstymas visoje ekonomikoje vyksta sklandžiau, nes darbo ieškantys asmenys gali skirti laiko jų įgūdžius ir lūkesčius atitinkančio darbo paieškai arba bandyti persikvalifikuoti į profesiją, kurios darbo rinkoje itin trūksta, kas persikvalifikavus padėtų lengviau ir greičiau susirasti naują darbą, gaunant didesnį darbo užmokestį. Taip pat nedarbo išmokomis skatinamas ir ekonomikos augimas. Kita vertus, nedarbo išmokos turi ir neigiamą poveikį, kadangi ilgą laiką bedarbiams gaunant dosnias nedarbo išmokas ir esant ribotoms darbo paieškos galimybėms, gali sumažėti jų paskatos grįžti į darbą. Tai daro neigiamą poveikį nedarbo trukmei, kadangi jis ilgėja, ir bendram nedarbo lygiui šalyje, žalingas poveikis daromas ir ekonomikos augimui bei socialinės apsaugos sistemų tvarumui[33].

Kiekvienai valstybei itin svarbu atrasti nedarbo išmokos mokėjimo reikalavimų ir dydžio balansą. Mažesnėmis nedarbo išmokomis bei griežtesniais nedarbo išmokų gavimo reikalavimais

---

[30] Bassanini A., Duval R. (2006). *Employment Patterns in OECD Countries: Reassessing the Role of Policies and Institutions*, OECD Economics Department Working Papers. https://www.oecd.org/social/soc/36888714.pdf.

[31] Nie J., Struby E. (2011). *Would Active Lavor Market Policies Help Combat High U.S. Unempoyment*. Federal Reserve Bank of Kansas City. https://www.kansascityfed.org/documents/1103/2011-Would%20Active%20Labor%20Market%20Policies%20Help%20Combat%20High%20U.S.%20Unemployment%3F.pdf.

[32] Heckman J. J., Lalonde J. R., & Smith A. J. (1999). *The Economics and Econometrics of Active Labor Market Programs*. Handbook of Labor Economics. Amsterdam: Elsevier. http://home.cerge-ei.cz/munich/labor17/Resources/Other/HBLE_III_Heckman_et_al.pdf.

[33] Europos semestro teminės informacijos suvestinė. Nedarbo išmokos. Europos Komisija.

valstybės siekia skatinti bedarbius aktyviai ieškotis darbo ir esant galimybei grįžti į darbo rinką. Tai pat tikimasi, kad nedarbo išmokos nebus paskata nedirbti, tuo atveju kai ji tenkins visus bedarbio poreikius ir bedarbiai nebus suinteresuoti ieškotis naujo darbo. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje įtvirtintas kintamos išmokos dydžio mažėjimo modelis siekia sumažinti bedarbių priklausomumą nuo išmokų ir poreikį jiems patiems dėti aktyvias pastangas siekiant įsidarbinti.

Kita vertus, itin griežti išmokų gavimo kriterijai gali turėti neigiamą poveikį šalies ekonomikai, kadangi bedarbiai dėl labai griežtų reikalavimų gali būti priversti priimti bet kokį siūlomą darbo pasiūlymą, neatsižvelgiant į asmens turimus gebėjimus, kvalifikaciją ir kitus svarbius faktorius. Tokiu atveju trumpuoju laikotarpiu gali sumažėti bedarbių skaičius bei padidėti asmenų užimtumas, tačiau dėl netinkamai atliekamų darbinių funkcijų, tokių asmenų įsidarbinimas gali trukti neilgai ir tokie asmenys vėl taptų bedarbiais.

Pažymėtina, kad Lietuvoje mokamos ne tik nedarbo draudimo išmokos, bet ir papildomos pašalpos, siekiant padėti asmenims netekusiems darbo ir pajamų. Pažymėtina, kad šios paramos orientuotos į ypatingai nepasiturinčius gyventojus. Viena iš tokių – piniginė socialinė parama nepasiturintiems. Asmenys, susidūrę su finansiniais sunkumais, turi teisę kreiptis į savo savivaldybę prašydami skirti piniginę socialinę paramą: socialinę pašalpą, būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijas. Socialinę pašalpą turi teisę gauti asmenys, kurių vidutinės pajamos 2021 m. tenkančios vienam žmogui buvo mažesnės nei 140,8 Eur per mėnesį. Be to, siekiant sugrąžinti ilgalaikius bedarbius į darbo rinką yra skiriamos papildomos socialinės pašalpos pradėjus dirbti. Bedarbis įsidarbinęs gali gauti papildomai skiriamą socialinę pašalpą: 3 pirmus mėnesius – 100 proc., 4–6 mėnesį – 80 proc., o likusius 6 mėnesius – 50 proc. buvusios socialinės pašalpos, mokėtos per praėjusius 6 mėnesius iki įsidarbinimo, vidutinio dydžio. Iš viso tokia socialinė pašalpa mokama 12 mėnesių po įsidarbinimo.

Taip pat nepasiturintys gyventojai turi teisę kreiptis dėl būsto išlaidų kompensacijos, kuri kompensuojama, kai išlaidos šildymui viršija 10 % skirtumą tarp pajamų ir valstybės remiamų pajamų (toliau – VRP) (2021 m. – 128 Eur) šeimai arba 1,5 VRP vienam gyvenančiam asmeniui. Be to, savivaldybės kompensuoja ir karšto bei šalto vandens išlaidas nepasiturintiems gyventojams, kai išlaidos karštam vandeniui viršija 5 % šeimos ar asmens pajamų, o šalto vandens – 2 %.

Papildomai, Lietuvos Respublika suteikia ilgalaikio darbo išmoką, asmenims ilgiau nei 5 metus dirbusiems pas vieną darbdavį, kurie buvo atleisti darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės. Pažymėtina, kad darbuotoją atleidus kitų darbo kodekse įtvirtintų straipsnių pagrindu arba darbuotojui nutraukus darbo sutartį savo noru, tokia išmoka mokama – nėra. Ilgalaikio darbo išmoką moka SODRA. Jos dydis priklauso nuo laiko, kurį darbuotojas nepertraukiamai dirbo darbovietėje: tais atvejais, kai darbuotojas nepertraukiamai išdirbo 5-10 metų pas tą patį darbdavį mokama 77,58 % vieno vidutinio mėnesio asmens darbo užmokesčio dydžio išmoka, darbuotojui išdirbus 10-20 metų mokamos dvi 77,58% vidutinio mėnesio asmens darbo užmokesčio dydžio išmokos, o išdirbus daugiau kaip 20 metų mokamos trys 77,58% vidutinio mėnesio asmens darbo užmokesčio dydžio išmokos[34].

Lietuvoje įtvirtinti daugialypės darbo rinkos priemonių grupės: aktyviosios darbo rinkos priemonės, nedarbo išmokos bei papildomos pašalpos nepasiturintiems. Tokia daugialype sistema siekiama įvairias būdais pasiekti darbo rinkos priemonių tikslus – užtikrinti pajamų gavimą, netekus darbinių pajamų, be to, asmenims, negebantiems susirasti darbo – padėti tobulinti bei įgyti įgūdžius reikalingus darbo rinkai.

Nedarbo rodikliai itin svarbus šalies ekonominis rodiklis, kadangi aukštas nedarbas mažina žmonių vidutines pajamas, ko pasėkoje, mažėja ir asmenų vartojimas bei lėtėja šalies ekonomikos augimas. Be to, nedarbas didina valstybės išlaidas, kadangi nedarbo išmokas išmoka valstybė, todėl valstybėms itin svarbu nedarbą mažinti bei jį suvaldyti. Pažymėtina, kad nedarbą visiškai panaikinti yra nerealu ir tam tikras natūralus nedarbas yra natūralus, tačiau aukšti nedarbo rodikliai turi neigiamą poveikį ekonomikai.

Remiantis oficialiosios statistikos portale išaiškintomis sąvokomis, vienas iš santykinių rodiklių, rodančių kokią bruto darbo užmokesčio dalį sudaro darbuotojo mokamas didesnis pajamų mokestis ir valstybinio socialinio draudimo įmokos, jam po nedarbo pradėjus dirbti ir nebegaunant socialinių išmokų yra nedarbo spąstai. Esant aukštam nedarbo spąstų rodikliui šalyje, piliečiai susiduria su nepakankama motyvacija įsilieti į darbo rinką, kadangi žmogui iš socialinių išmokų gaunamos pajamos tenkina jo poreikius, dėl to asmuo neturi reikiamos motyvacijos dirbti ir siekti gauti didesnes pajamas. Nedarbo spąstai Lietuvoje skaičiuojami naudojant tris dydžius: galimą

[34] Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas.

asmeniui gauti bruto atlyginimą, galimą asmeniui gauti atlyginimą atskaičius mokesčius bei nedarbo išmoką[35].

Ekonomistai bei ekonomikos mokslininkai plačiai tiria nedarbo draudimo bei jo metu mokamų išmokų poveikį nedarbo rodikliams bei ekonomikai bendrąja prasme. Taip pat gausu mokslinės literatūros analizuojančios nedarbo išmokų pratęsimo poveikį užimtumui. Vienas iš tokių – ekonomistas Shigeru Fujita, kuris straipsnyje analizavo kolegų ekonomistų darbus bei padarė išvadą, kad nedarbo draudimo išmokų mokėjimo pratęsimas turi neigiamą poveikį asmenų nedarbo trukmei. Shigeru Fujita (2010) savo straipsnyje rėmėsi amerikiečių ekonomisto Robert A. Moffitt (1985) atlikta regresine analize[36], kurioje mokslininkas nagrinėjo JAV nedarbo šalyje situaciją bei atliko skaičiavimus, kurie parodė, kad vidutiniškai viena savaite pratęsiamas nedarbo išmokų mokėjimas naudos gavėjams, jų nedarbo trukmę vidutiniškai padidina 0.15 savaitės[37]. Prie panašios išvados priėjo ir kiti mokslininkai bendrame moksliniame straipsnyje išnagrinėję 12 JAV valstijų duomenis bei nustatę, kad viena savaite pailgėjusi nedarbo išmokų trukmė, padidina vidutinę nedarbo išmokos gavėjų nedarbo trukmę 0.16-0.2 savaitės (Katz ir Meyer, 1990)[38]. Tokie matematiniai skaičiavimai parodo akivaizdų poveikį tarp nedarbo išmokų mokėjimo trukmės ir bedarbių, ieškančių galimybės įsidarbinti, nedarbo vidutinės trukmės, t. y. ilgėjant mokamų nedarbo išmokų trukmei didėja ir vidutinė nedarbo trukmė šalyje. Taip pat ir mokslininkai A. Krueger ir A. Mueller (2010) nustatė, kad mokamų išmokų bedarbiams pratęsimas turi tiesioginį neigiamą poveikį laikui, kurį bedarbiai praleidžia ieškodami darbo. Nepaisant to, mokslininkai atliktame tyrime pastebėjo, kad darbo paieškos itin suintensyvėja likus kelioms savaitėms iki išmokų mokėjimo pabaigos, o tai rodo, kad bedarbiai nerimauja dėl savo įsidarbinimo perspektyvų, baigiantis išmokų mokėjimo terminui[39]. Ekonomistė Dogan (2019)

---

[35] Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2018 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. DĮ-288 „Metinio neto darbo užmokesčio rodiklių, pridėjus socialines išmokas šeimai ir vaikams, ir darbo užmokesčio apmokestinimo statistinių rodiklių skaičiavimo metodika“.

[36] Moffitt, R. (1985). *Unemployment Insurance and the Distribution of Unemployment Spells* (p. 85-101). Journal of Econometrics. https://www.jstor.org/stable/2938349.

[37] Fujita S. (2010). *Economic Effects of the Unemployment Insurance Benefit. Business Review Q4,* (p. 20-27). https://www.philadelphiafed.org/-/media/frbp/assets/economy/articles/business-review/2010/q4/brq410_effects-of-unemployment-insurance-benefit.pdf.

[38] Katz F. L., Meyer D. B. (1990).*The Impact of the Potencial Duration of Unemployment Benefits on the Duration of Unemployment* (p. 45-72). Journal of Public Economics. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/004727279290056L?via%3Dihub.

[39] Krueger A. B., Mueller A. (2010). *Job search and unemployment insurance: New evidence from time use data* (p. 298-307). Journal of Public Economics. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047272709001625.

tyrinėjusi Prancūzijos ir Lenkijos nedarbo draudimo išmokas bei jų trukmę moksliniame straipsnyje išleistame 2019 m. taip pat tyrimais pagrindė koreliaciją tarp nedarbo išmokų mokėjimų trukmės bei bedarbių nedarbo trukmės[40].

Nors nedarbo išmokos padeda sumažinti asmenų prarandamų pajamų riziką ir didina bedarbių finansinį saugumą (kadangi gaunamos išmokos leidžia ilgesnį laiką ieškoti didesnį darbo užmokestį mokančią darbovietę bei labiau kvalifikaciją atitinkantį darbą), vis dėlto turėtų būti įvertinamas ir neigiamas išmokų mokėjimo poveikis pajamoms bei nedarbo lygiui.

Nedarbo draudimo metu mokamos išmokos gali turėti įtakos bendram laisvų darbo vietų rodikliui šalyje. Darbo vietų kūrimas kiekvienai įmonei kainuoja pakankamai brangiai, o jeigu į sukurtas laisvas darbo vietas įmonėms nepavyksta surasti darbuotojo, jos gali būti mažiau suinteresuotos kurti naujas darbo vietas. Be to, nedarbo draudimas gali padidinti ir įmonių gamybos sąnaudas, kadangi bedarbiai, gaunantys nedarbo išmokas, gali neskubėti ir ieškoti darbo su patrauklesniu darbo užmokesčiu. Mokslininkai Hagedorn, Karahan, Manovskij ir Mitman (2019) tyrė užimtumo rodiklius Didžiosios recesijos metu, siekdami palyginti skirtingų valstijų užimtumo rodiklių atsigavimą ir nustatė, kad valstijos, kurių išmokų trukmė yra didesnė patyrė didesnį neigiamą poveikį užimtumui nei tos, kurių nedarbo išmokų trukmė trumpesnė. Gautas išvadas mokslininkai aiškino kaip makroekonominį nedarbo draudimo efektą: bedarbio išmokos padarė įtaką įmonėms bei jų sprendimams kurti naujas darbo vietas[41]. Kita vertus, 2021 m. paskelbtame Boone, Dube, Goodman ir Kaplan (2021) moksliniame darbe autoriai atliko panašų tyrimą, tačiau naudojo ilgesnių laikotarpių duomenis. Minėti mokslininkai, atlikę tyrimą, pastebėjo, kad neigiamas nedarbo draudimo išmokų poveikis makroekonomikai yra žymiai mažesnis lyginant su ankstesnių mokslininkų darbais ir palyginti nedidelis bei neturintis didelės įtakos makroekonomikai šalyje[42].

Svarbu pažymėti, kad yra ir kitų nuomonių apie nedarbo išmokų poveikį ekonomikai. Jungtinėse Amerikos Valstijose prasidėjus COVID-19 pandemijai žymiai padidėjo nedarbas,

---

[40] Dogan I. F. (2019). *Unemployment Benefits and Unemployment Duration in France and Poland* (p. 191-216). Marmala Journal of European Studies. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1274873?fbclid=IwAR0yTccCoLtAWEKAMnCUWbPbDo8vISx2X4Nn4MMU6uBYyHX3P9nDVDgs0G8.

[41] Hagedorn M., Karahan F., Manovskii I., & Mitman K. (2019). *Unemployment Benefits and Unemployment in the Great Recession: The Role of Equilibrium Effects*. https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/staff_reports/sr646.pdf.

[42] Boone C., Dube A., Goodman L., & Kaplan E. (2021). *Unemployment Insurance Generosity and Aggregate Employment*. American Economic Journal. https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/pol.20160613.

valstybė siekdama padėti asmenims, praradusiems darbą pandemijos metu, žymiai padidino nedarbo draudimo išmokas, pridėdama fiksuotą 600 JAV dolerių savaitinį priedą prie valstybės mokamų išmokų bedarbiams. Dėl tokios vienkartinės išmokos, daugelio bedarbių bendra išmokos suma viršijo jų ankstesnius savaitinius darbo užmokesčius. 2020 m. liepos pabaigoje minėti fiksuoti priedai prie valstybės mokamų nedarbo išmokų buvo sustabdyti ir nebemokami. Ekonomistai išreiškė susirūpinimą, kad dėl šių dosnių išmokų bedarbiai neturėjo paskatos grįžti į darbą, o tai dar labiau sulėtino ekonomikos atsigavimo tempą JAV. Mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad COVID-19 pandemijos metu įtvirtintas išmokų bedarbiams išplėtimas neturėjo reikšmingo poveikio bendram užimtumui šalyje. Pasak Marinescu, Skandalis ir Zhao (2020) didžiąją dalį sumažėjusio užimtumo lėmė ne dosnios išmokos ir sumažėjęs noras dirbti, o sumažėjusios darbo bei įsidarbinimo galimybės. Mokslininkų teigimu nors pavieniais atvejais dosnios išmokos sumažino bedarbių motyvaciją dirbti, tačiau didelė konkurencija bei palyginti mažas laisvų darbo vietų skaičius, kai į vieną darbo vietą kandidatuoja daug kandidatų, vienas bedarbis nepateikęs kandidatūros neturi esminės įtakos bendram užimtumui šalyje[43]. Tapačią išvadą, kad papildomos JAV bedarbiams mokėtos išmokos COVID-19 pandemijos metu nesumažino bendro užimtumo šalyje priėjo ir mokslininkai iš Jeilio universiteto (Altonij ir kt., 2020). Tačiau, šie mokslininkai moksliniame darbe pažymėjo, kad gautos išvados ir rezultatai negali būti tapatinami su dosnių išmokų daromu poveikiu nedarbui įprastais, nekriziniais laikotarpiais[44].

Tuo tarpu, Vienos Instituto ekonomistas Philipp Heimberger (2020) taikydamas metaanalizės ir metaregresijos metodus išanalizavo nedarbo išmokų poveikį nedarbo rodikliams. Nepaisant didelių mokslinių tyrimų pastangų nustatė, kad atlikti ekonometrinių tyrimų įverčiai yra itin skirtingi ir prieštaringi, dėl to sunku padaryti pagrįstas išvadas. Tačiau, ekonomistas nurodė, kad neatmestina hipotezė, kad nedarbo išmokų poveikis nedarbui yra lygus nuliui. Nepaisant negautų tiesioginio nedarbo išmokų poveikio nedarbo rodikliams išvadų, P. Heimberger moksliniame darbe priėjo išvados, kad nedarbo draudimas daro mažą poveikį moterų

[43] Marinescu E. M., Skandalis D., & Zhao D. (2020). *Job Search, Job Posting and Unemployment Insurance During COVID-19* Crisis. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3664265.
[44] Altonji J., Contractor Z., Finamor L., Haygood R., Lindenlaub I., Meghir C., O'dea C., Scott D., Wang L., & Washington E. (2020). *Employment Effects of Unemployment Insurance Generosity During the Pandemic*. https://tobin.yale.edu/sites/default/files/files/C-19%20Articles/CARES-UI_identification_vF(1).pdf.

nedarbui, lyginant su nuliniu poveikiu bendram nedarbo lygiui[45]. Mokslininkas R. Winter-Ebmer (2001) tyrė nedarbo išmokos mokėjimo trukmės įtaką nedarbo trukmei Austrijoje ir atlikęs empirinę analizę priėjo panašios išvados, kad moterims nedarbo išmokos mokėjimo trukmė daro labai mažą įtaką, tuo tarpu vyrų nedarbo trukmei nedarbo išmokos mokėjimo trukmė daro kur kas didesnį poveikį. Be to, mokslininkas nustatė, kad pagyvenusio amžiaus asmenų elgesiui nedarbo išmokų trukmės didėjimas daro mažesnę įtaką[46].

Nedarbo išmokų mokėjimas yra svarbus ne tik bedarbių finansiniam saugumui didinti bei užtikrinti buvusį pragyvenimo lygį, tačiau nedarbo išmokų mokėjimas tam tikrą laikotarpį padeda bedarbiams susirasti darbą, kuris atitiktų jų įgūdžius bei norimą darbo užmokestį, kadangi bedarbis išmokų mokėjimo laikotarpiu gali jaustis finansiškai saugus, jis nejaučia įtampos įsidarbinti kuo greičiau, dėl to gali ilgesnį laikotarpį ieškoti, būtent, jam tinkamo darbo. Mokslininkai 2015 m. atlikę tyrimus ir nagrinėję Austrijos nedarbo draudimo sistemą nustatė teigiamą poveikį tarp nedarbo draudimo bei darbo užmokesčio dydžio bedarbiui įsidarbinus (Nekoei ir Weber, 2001)[47]. Manytina, kad įsidarbinęs į tinkamą darbo vietą, atitinkančią jo darbo užmokesčio lūkesčius bei jo įgūdžius atitinkantį darbą, asmuo bus linkęs dirbti ilgiau.

Nors šioje magistro dalyje didžiausias dėmesys skiriamas nedarbo išmokų daromui poveikiui nedarbo rodikliams šalyje, tačiau, pažymėtina, kad nedarbo išmokos bei nedarbo draudimas turi ir kitokį poveikį ekonomikai. Pavyzdžiui, mokslininkai J. Cylus ir M. Avendano (2017) tyrimuose pastebėjo, kad darbo praradimas asmenims gali sukelti įvairias ligas ir net ankstyvą mirtį. Atsižvelgiant į tai, jie ištyrė bedarbiams mokamų išmokų, skirtų sumažinti finansinę įtampą dėl darbo praradimo poveikį bedarbių sveikatai. Mokslininkai savo moksliniame darbe nustatė, kad nedarbo išmokų mokėjimas bedarbiui maždaug 5 procentiniais punktais sumažino tikimybę bedarbiui kitais metais po darbo praradimo kreiptis į gydymo įstaigas dėl pablogėjusios sveikatos ir priėjo prie išvados, kad nedarbo draudimas bei jo metu mokamos išmokos turi teigiamą poveikį žmogaus sveikatai[48]. Darbo praradimo poveikį sveikatai aprašė ne

[45] Heimberger P. (2020). *Does Employment Protection Affect Unemplyment?* Wiiw, Working Paper 176. https://wiiw.ac.at/does-employment-protection-affect-unemployment-a-meta-analysis-dlp-5225.pdf.
[46] Winter-Ebmer R. (2001). *Potential Unemployment Benefit Duration and Spell length: Lessons from a Quasi-Experiment in Austria*. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-0084.00085.
[47] Nekoei A., Weber A. (2015). *Does Extending Unemployment Benefits Improve Job Quality?* IZA DP No. 9034. https://ftp.iza.org/dp9034.pdf.
[48] Cylus J., Avendano M. (2017). *Receiving unemployment benefits may have positive effects on the health of the unemployment*. https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hlthaff.2016.1040.

vienas mokslininkas moksliniuose straipsniuose. Trys JAV mokslininkai 2007 m. atliktame tyrime, ištyrę JAV darbuotojų pateiktas ataskaitas apie darbo praradimą, nustatė, kad, būtent, nesavanoriškas darbo praradimas sukelia neigiamą poveikį sveikatai, o ypač sukelia depresijos simptomus, blogesnę bendrą savijautą bei neigiamą savęs vertinimą (Burgard, Brand ir House, 2007)[49]. Kate W. Strully (2009) išleistame moksliniame straipsnyje taip pat pastebėjo neigiamą poveikį tarp darbo praradimo ir sveikatos būklės[50]. Mokslininkų atlikti tyrimai parodo, kad egzistuoja ryšys tarp darbo netekusių asmenų sveikatos būklės bei nedarbo išmokų.

Nepaisant to, kad pagrindinis nedarbo išmokų mokėjimo tikslas yra finansinis, t. y. tam tikrą laikotarpį mokėti išmokas, siekiant užtikrinti asmenų pragyvenimo lygį, tačiau iš aprašytų mokslinių straipsnių, galima daryti išvadą, kad nedarbo išmokos daro nenumatytą, tačiau teigiamą poveikį bedarbių sveikatai. Tai ypač teigiamas aspektas ekonomikai, kadangi bedarbis, turintis sveikatos problemų gali turėti mažiau motyvacijos pradėti dirbti, be to, sveikatos sutrikimai gali turėti neigiamą poveikį asmenų įsidarbinimui. Svarbu nepamiršti ir tai, kad bedarbių gydymas sveikatos įstaigose sukelia papildomas išlaidas valstybei bei didina naštą šalies sveikatos sistemai.

Pažymėtina ir tai, kad mokslininkų atlikti empiriniai tyrimai parodė, kad bedarbiai didelę dalį gautų nedarbo išmokų išleidžia, o tai prisideda prie ekonomikos atsigavimo po ekonominio nuosmukio. Nors vartojimo reakciją į valstybių mokamas išmokas bedarbiams ekonomikos mokslininkams paprastai sunku išmatuoti, kadangi tokius duomenis sunku surinkti, dėl to tokio tipo tyrimuose paprastai būna didelės matavimo paklaidos, tačiau mokslininkai Peter Ganong ir Pascal Noel (2019) išsprendė šią problemą, stebėdami asmenų banko sąskaitas 2014-2016 m. laikotarpyje bei dokumentuodami gautus duomenis. Mokslininkai 2019 m. paskelbė savo mokslinio darbo rezultatus, kuriuose nurodė, kad asmenims tapus bedarbiams jų išlaidos vidutiniškai sumažėjo 6 % ir išliko tokio pat lygio iki pat nedarbo išmokų mokėjimo pabaigos. Asmenims įsidarbinus ir pradėjus dirbti, šie asmenys pamažu pradėdavo didinti savo išlaidas, tačiau praėjus metams po įsidarbinimo nepasiekdavo to pačio išlaidų lygio, kuris buvo prieš asmenims tampant bedarbiais. Taip pat mokslininkai apskaičiavo, kad bedarbiai, kuriems nepavyko įsidarbinti nedarbo draudimo metu, pasibaigus nedarbo išmokų mokėjimui savo

[49] Burgard S., Brand E. J., & House J. S. (2007). *Toward a better estimation of the Effect of Job Loss on Health*. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002214650704800403.

[50] Strully W. K. (2009). *Job loss and health in the U.S. labor market* (p.221-226). Demography 46 (2). https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2831278/.

išlaidas sumažindavo dar papildomais 12 %. Apskritai, mokslininkai nustatė, kad iš kiekvieno gauto papildomo dolerio iš nedarbo išmokos bedarbis vidutiniškai 0.27 dolerio išleidžia vartojimo prekėms tokioms kaip maistas, drabužiai, avalynė, kuras[51].

Anot žymaus ekonomisto R. Moffitt (2014), nedarbo draudimas ir jo metu mokamos išmokos turi tiek teigiamą, tiek ir neigiamą poveikį ekonomikai. Visų pirma, išmokos vaidina svarbų vaidmenį didindamos bedarbių vartojimą ir leisdamos jiems išvengti savo turto praradimo nedarbo laikotarpiu praradus pajamas. Taip pat jos padeda nepasiturintiems asmenims, neturintiems daug santaupų išvengti skurdo ir taip mažina šalies skurdo lygį. Be to, nedarbo išmokos svariai suteikia papildomą paramą asmenims kriziniais laikotarpiais išvengti itin didelių neigiamų padarinių. Tačiau, nedarbo išmokos gali mažinti bedarbių motyvaciją ieškoti naujo darbo ir pailginti nedarbo trukmę[52].

Atsižvelgiant į teigiamą ir neigiamą nedarbo išmokų poveikį, valstybėms itin svarbu surasti tinkamą pusiausvyrą tarp nedarbo draudimo tikslų bei galimo neigiamo šalutinio nedarbo išmokų mokėjimo poveikio. Tai galima pasiekti nustatant tinkamus išmokų mokėjimo trukmę bei dydį. Be to, itin svarbu nustatyti aiškius bedarbių darbo paieškos reikalavimus bei sąlygas, kurių nevykdant bedarbiams galėtų būti sustabdytas nedarbo išmokų mokėjimas.

[51] Ganong P., N. Pascal. (2019). *Consumer Spending during Unemployment: Positive and Normative Implications* (p. 2383-2424). American Economic review. https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/aer.20170537.

[52] Moffitt A. R. (2014). *Unemployment Benefits and Unemployment*. IZA World of Labor. https://wol.iza.org/uploads/articles/13/pdfs/unemployment-benefits-and-unemployment.pdf?v=1.

2. SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIO EKONOMIKAI TYRIMO METODOLOGIJA

Šiame skyriuje bus pateikiamas tyrimo metodologijos pagrindimas, t. y. aprašoma tiriamojo darbo struktūra, detalizuojama tyrimo problema, iškelta hipotezė, pateikiama tyrimo schema, duomenų šaltiniai, iš kurių buvo rinkti duomenys, apibūdinami naudoti teoriniai bei empiriniai tyrimo metodai.

Praktinėje dalyje bus atliekami empiriniai tyrimai, kuriais siekiama išanalizuoti socialinių išmokų šeimai bei nedarbo išmokų ryšį su nedarbo lygiu Lietuvoje bei motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų dydžio pokyčių poveikį gimstamumui. Siekiant, kad tyrimo rezultatai būtų reprezentatyvūs buvo pasirinkta naudoti 2009-2019 m. statistinius duomenis. Pažymėtina, kad duomenų surinkimui, empirinių metodų taikymui ir skaičiavimų atlikimui bus naudojama MS Excel programa bei RStudio – programinė įranga, skirta statistiniam skaičiavimui bei grafikų sudarymui atlikti. Tyrimas bus atliekamas remiantis teorinėje magistro baigiamojo darbo dalyje aprašytais lietuvių ir užsienio autorių moksliniais darbais.

2.1. Tyrimo problemos, objekto ir hipotezės aptarimas

Tyrimo problema – gyventojų senėjimo tendencija ir didėjantis nedarbas kelia ekonomines ir socialines problemas šalyse.

Tyrimo apribojimas. Tyrime bus analizuojamos tik trys išmokų šeimai rūšys: motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokos. Taip pat pažymėtina, kad nedarbo išmokos dėl magistro darbo apimties bus analizuojamos su nedarbo lygiu šalyje bei su šeimai skiriamomis išmokomis iš BVP.

Baigiamojo darbo tyrimas yra naujoviškas ir aktualus, kadangi analizuoja užsienio mokslininkų mokslinius straipsnius socialinės paramos šeimai bei nedarbo išmokų poveikio ekonomikai tema užsienio šalių kontekste. Be to, praktinėje dalyje, pasitelkiant kiekybinius metodus atliekami tyrimai analizuojantys socialinių išmokų šeimai bei nedarbo išmokų ryšį su nedarbo lygiu Lietuvoje bei motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų dydžio pokyčių poveikį

gimstamumui. Pažymėtina, kad panašios tematikos darbų teorinėje dalyje analizuojančių užsienio šalių praktiką bei praktinėje dalyje atliekančių empirinius tyrimus Lietuvos atžvilgiu – nėra.

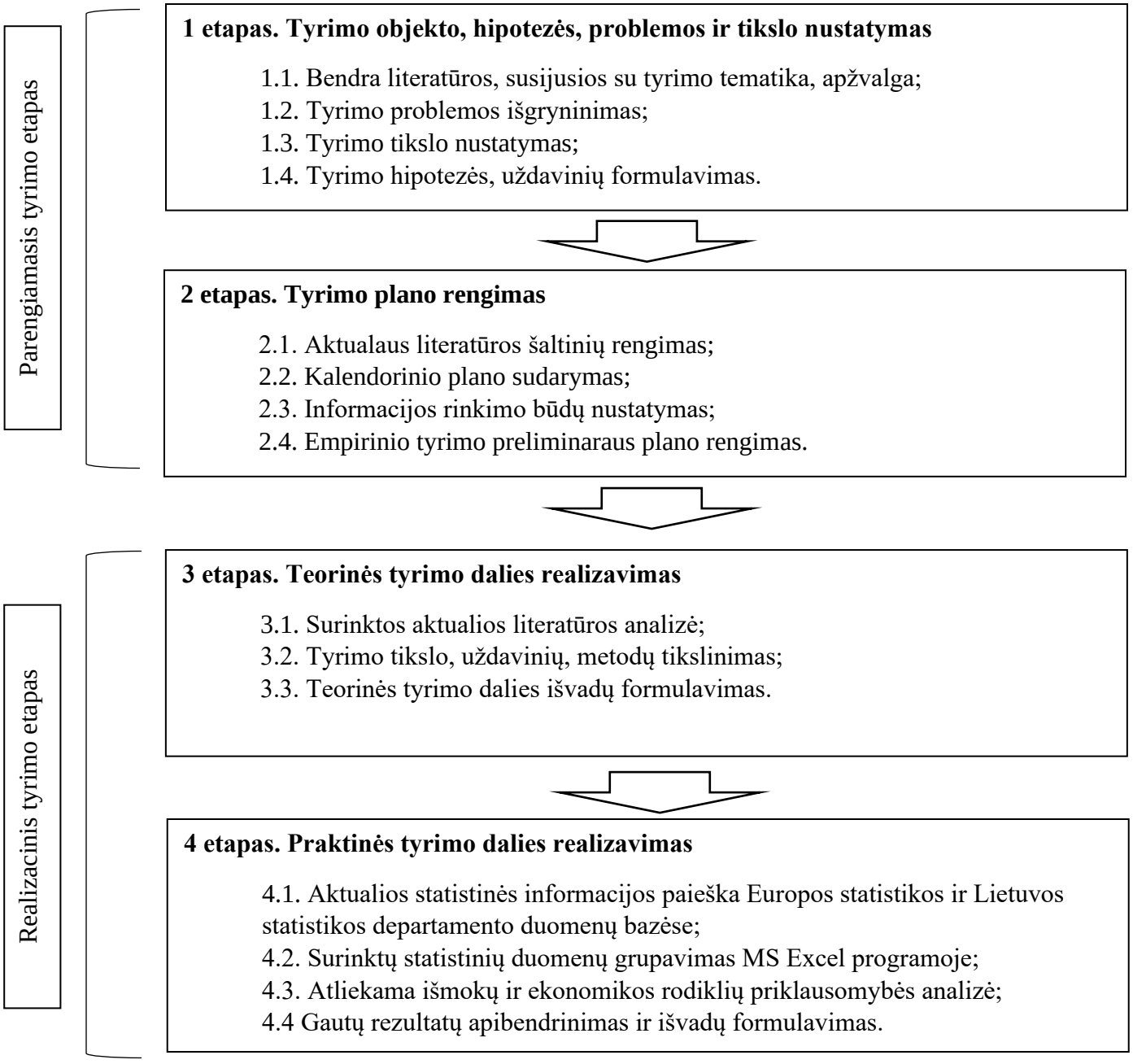
Atsižvelgiant į analizuojamos temos naujumą bei aukščiau pateiktą tyrimo problemą, magistro baigiamojo darbo pradžioje buvo iškelta ši hipotezė: *didelės motinystės išmokos skatina gimstamumą, tuo tarpu didelės nedarbo bei socialinės išmokos šeimai tiesiogiai koreliuoja su dideliu nedarbu šalyje.*

Hipotezės motyvavimas. Remiantis Eurostat duomenimis, 2019 m. daugiau nei penktadalis (20,3%) Europos Sąjungos gyventojų buvo 65 metų ir vyresni[53]. Nuolatinis mažas gimstamumas ir, tobulėjant medicinai, ilgesnė tikėtina gyvenimo trukmė keičia tiek Lietuvos, tiek ir kitų ES šalių gyventojų amžiaus piramidę. Darbingo amžiaus žmonių mažėjimas ir santykinis pensinio amžiaus asmenų skaičiaus didėjimas kelia vis daugiau iššūkių šalių socialinės apsaugos sistemoms. Matant gyventojų senėjimo tendenciją bei mažėjančio gimstamumo tendenciją galima prognozuoti, kad per ateinančius dešimtmečius vyresnio amžiaus asmenų dalis, palyginti su visu gyventojų skaičiumi, gerokai didės. Gyventojų senėjimo tendencija ir Lietuvoje ir kitose ES šalyse įtvirtintas einamojo finansavimo būdas, kai išmokos, asmenims susidūrusiems su socialine rizika mokamos iš surenkamų einamųjų įmokų, neišvengiamai padidins mokestinę naštą darbingo amžiaus asmenims, nes iš jų įmokų bus padengiamos socialinės išlaidos, kad senėjanti visuomenė galėtų naudotis įvairiomis paslaugomis bei gautų įstatymų nustatytais atvejais gautinas išmokas. Siekiant išvengti socialinės apsaugos sistemos griūties bei didėjančios mokestinės naštos darbingo amžiaus asmenims būtina jauninti visuomenę, o vienas iš esminių demografinio jaunėjimo aspektų yra gimstamumo didinimas.

2.2. Tyrimo eigos aprašymas

Magistro baigiamasis darbas atliktas pagal tyrimo pradžioje sudarytą tyrimo eigos schemą – grafiką, kurio loginė schema pateikta 1 paveiksle. Magistro baigiamojo darbo rašymo metu tyrimo eigos planas buvo tikslinamas.

[53] *Population structure and ageing* (2022). https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

1 pav. Socialinės paramos šeimai ir nedarbo išmokų poveikio ekonomikai tyrimo etapų loginė schema

Pirmajame tyrimo etape buvo siekiama apžvelgti prieinamus šaltinius bei informaciją susijusią su magistro baigiamojo darbo tematika. Taip pat šiame etape buvo išgryninti pagrindiniai baigiamojo darbo aspektai: tyrimo objektas, hipotezę, tikslas bei suformuoti uždaviniai, kurie leido pradėti kitą etapą, turint pradines tyrimo gaires.

Antrojo tyrimo etapo metu buvo atrenkama konkreti tyrimui aktuali literatūra, moksliniai darbai, kurie trečiojo tyrimo etapo metu bus aprašomi. Šio etapo metu autorius sudarė preliminarų kalendorinį planą, kuris parodė atliekamo tyrimo etapus laike. Be to, šiame etape, padedant magistro darbo vadovui, buvo aptarti galimi empirinio tyrimo metodai.

Trečiajame tyrimo etape buvo rašoma magistro baigiamojo magistro teorinė dalis, aprašomos bei perfrazuojamos užsienio mokslininkų parengti moksliniai darbai aktualia tema, tikslinami tyrimo tikslai bei metodai ir formuluojamos teorinės dalies išvados.

Pabaigus trečiąjį tyrimo etapą, autorius ėmėsi rinkti statistinius duomenis pasitelkiant Europos statistikos bei Lietuvos statistikos departamento viešai prieinamus duomenis. Surinkti duomenys buvo grupuojami MS Excel programoje bei ruošiami, siekiant įgalinti duomenis naudoti RStudio programinėje įrangoje, leidžiančioje atlikti matematinius skaičiavimus bei rengti grafikus. Pasitelkiant RStudio programinę įrangą buvo atliekami ekonometriniai skaičiavimai. Gavus rezultatus jie buvo apibendrinami ir vadovaujantis gautais rezultatais, formuluojamos praktinės dalies išvados.

2.3. Kiekybinių tyrimų taikymo aspektai

Tyrime atliekamų kiekybinių metodų tikslas – giliau ir tiksliau išnagrinėti dinaminius ir priklausomybių tiriamų reiškinių dėsningumus tyrimo tikslui pasiekti bei suformuluotai hipotezei patvirtinti ar paneigti. Skaičiavimams buvo pasirenkami tokie metodai, kurie yra naudojami statistiniuose tyrimuose, siekiant ištirti priklausomybę tarp priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų. Empiriniams tyrimams atlikti buvo pasitelkiami šie metodai:

- **Koreliacinė analizė.** Šis metodas buvo pasitelktas siekiant nustatyti statistinį ryšį tarp kintamųjų bei įvertinti ar egzistuoja tiesinė priklausomybė tarp kintamųjų, t. y. įvertinti, ar tikėtina, kad padidėjus ar sumažėjus vieno kintamojo dydžiui, padidės ar sumažės ir kito kintamojo dydis. Koreliacijai apskaičiuoti buvo pasirinktas

porinis koreliacijos koeficientas dar kitaip vadinamas **Pearsono koreliacijos koeficientas.** Šis koeficientas skirtas įvertinti tarp dviejų kintamųjų esantį tiesinio ryšio stiprumą. Koreliacijos koeficientas yra skaičius iš intervalo [-1; 1]. Priklausomai nuo gauto koeficiento galima nustatyti ryšio buvimą ar nebuvimą tarp kintamųjų bei ryšio stiprumą. Ryšio stiprumas priklauso nuo to, kaip toli į neigiamą ar teigiamą nuo nulio yra nutolęs koeficientas.

1 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmės

Labai stipri	Stipri	Vidutinė	Silpna	Labai silpna	Nėra ryšio	Labai silpna	Silpna	Vidutinė	Stipri	Labai stipri
nuo -1 iki -0,9	nuo -0,9 iki -0,7	nuo -0,7 iki -0,5	nuo -0,5 iki -0,2	nuo -0,2 iki 0	0	nuo 0 iki 0,2	nuo 0,2 iki 0,5	nuo 0,5 iki 0,7	nuo 0,7 iki 0,9	Nuo 0,9 iki 1

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Vitalija Rudzkienė, 2003, p. 21.

Pearsono koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal šią formulę:

2 formulė

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^{n}(x_y - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^{n}(x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^{n}(y_i - \bar{y})^2}} ;$$

Čia: x, y – kintamųjų reikšmės;

$\bar{x}$, $\bar{y}$ – kintamųjų reikšmių vidurkiai.

Svarbu pažymėti, kad buvo pasirinkta statistinio patikimumo reikšmė (p) lygi 0,05. Iš anksto pasirenkamas reikšmingumo lygmuo rodo leistiną apsirikimų dydį. Visuotinai moksliniuose darbuose yra pasirenkamos reikšmės lygios 0,05, garantuojančios 95 procentų sprendimo teisingumą.

- **Determinacijos koeficientas.** Determinacijos koeficientas R^2 yra aprašomoji charakteristika. Šis koeficientas skaičiuojamas siekiant įvertinti, kokią procentinę priklausomo kintamojo kitimo dalį nulemia nepriklausomo kintamojo kitimas. Jei skaičiuojami duomenys idealiai atitinka regresijos tiesės lygtį, determinacijos koeficientas bus lygus 1. Tačiau, jeigu regresijos tiesės lygtis yra visiškai netinkama

prognozuoti, determinacijos koeficientas bus artimas nuliui. Praktikoje, jei R2 > 0,25, galima teigti, kad tiesinės regresijos modelis yra tinkamas duomenims taikyti. Determinacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal šią formulę:

3 formulė

$$R^2 = 1 - \frac{\sum_{i=1}^{n}(Y_i - \widehat{Y_i})^2}{\sum_{i=1}^{n}(Y_i - \bar{Y})^2};$$

Čia: Y_i – faktinė priklausomojo kintamojo reikšmė;

$\bar{Y}_i$ – pagal regresijos lygtį apskaičiuota priklausomojo reikšmė

$\bar{Y}$ – priklausomojo kintamojo vidurkio reikšmė

- **Regresijos lygtis.** Tai regresinis modelis, sudaromas siekiant nustatyti, kaip pasikeis priklausomojo kintamojo reikšmė kintant jį įtakojančiam nepriklausomajam kintamajam. Tiesinės regresijos lygties matematinis užrašas yra toks:

$$Y = \alpha + \beta x + E;$$

Čia: α, β –kintamieji,

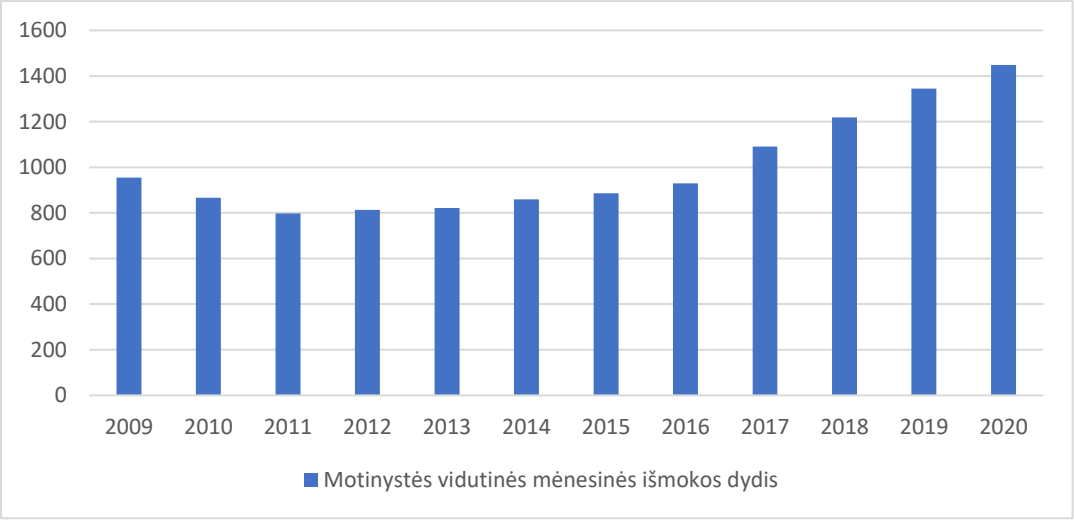
E – regresijos paklaida.

3. SOCIALINĖS PARAMOS ŠEIMAI IR NEDARBO IŠMOKŲ POVEIKIO EKONOMIKAI TYRIMO REZULATŲ ANALIZĖ

3.1. Išmokų šeimai statistinių rodiklių bei duomenų apžvalga

Motinystės draudimas Lietuvoje apima trijų tipų išmokas: motinystės, tėvystės išmokas, kurias tėčiai gali gauti iki vaikui sukanka vieneri metai ir vaiko priežiūros atostogų laikotarpį, trunkantį iki vaikui sukanka dveji metai, mokamas išlaidas. Pažymėtina, kad tyrime bus analizuojamos, būtent, šios trys išmokos. Nors Lietuvoje yra nustatytos ir papildomos išmokos šeimai, pavyzdžiui, vaiko pinigai, nepasiturinčiose šeimose auginamiems vaikams skirtos išmokos, vaiko išlaikymo išmoka, tačiau šios išmokos tyrime plačiau nebus aptarinėjamos, kadangi dėl nepakankamų duomenų, šių išmokų poveikį ekonomikai nėra galimybės įvertinti.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, motinystės vidutinės mėnesinės išmokos dydis nuo 2009 m. iki 2011 m. mažėjo. Vertinant tuo metu šalyje tvyrojusią ekonominę situaciją, manytina, kad tokį motinystės išmokos dydžio mažėjimą lėmė šalyje vyravusi krizė. Analizuojant 1 pav. galima pastabėti, kad motinystės išmokos dydis nuo 2011 m. tendencingai didėja. Nuo 2011 m., kuomet vidutinė motinystės išmoka siekė 797 Eur, išmoka lyginant su 2020 m. padidėjo daugiau nei 650 Eur, kadangi 2020 m. duomenimis motinystės vidutinės mėnesinės išmokos dydis siekė 1449 Eur.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2 pav. Motinystės vidutinės išmokos dydis Lietuvoje

Svarbu paminėti, kad motinystės išmokos dydis priklauso nuo moters iki motinystės išmokos gavimo dienos gautas darbo užmokesčio dydis, kadangi motinystės išmoka skaičiuojama nuo tam tikrą laikotarpį gauto darbo užmokesčio. Tad, didėjant vidutiniam darbo užmokesčiui, natūralu, kad didėjo ir vidutinis motinystės išmokos dydis.

Motinystės išmoka nėštumo ir gimdymo atostogų laikotarpiu mokama 77,58 procento išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Tačiau, svarbu pažymėti, kad motinystės išmoka per mėnesį negali būti mažesnė už 6 bazinės socialinės išmokos (toliau – BSI), dydžius. 2021 m. bazinės socialinės išmokos dydis lygus 40 eurų[54]. Tad, minimali motinystės išmoka 2021 m. yra 240 eurų per mėnesį. Atsižvelgiant į tai, kad minimalioji mėnesinė alga nuo 2021 m. sausio 1 d. yra 642 eurai, minimali motinystės išmoka yra daugiau negu 2,5 karto mažesnė[55].

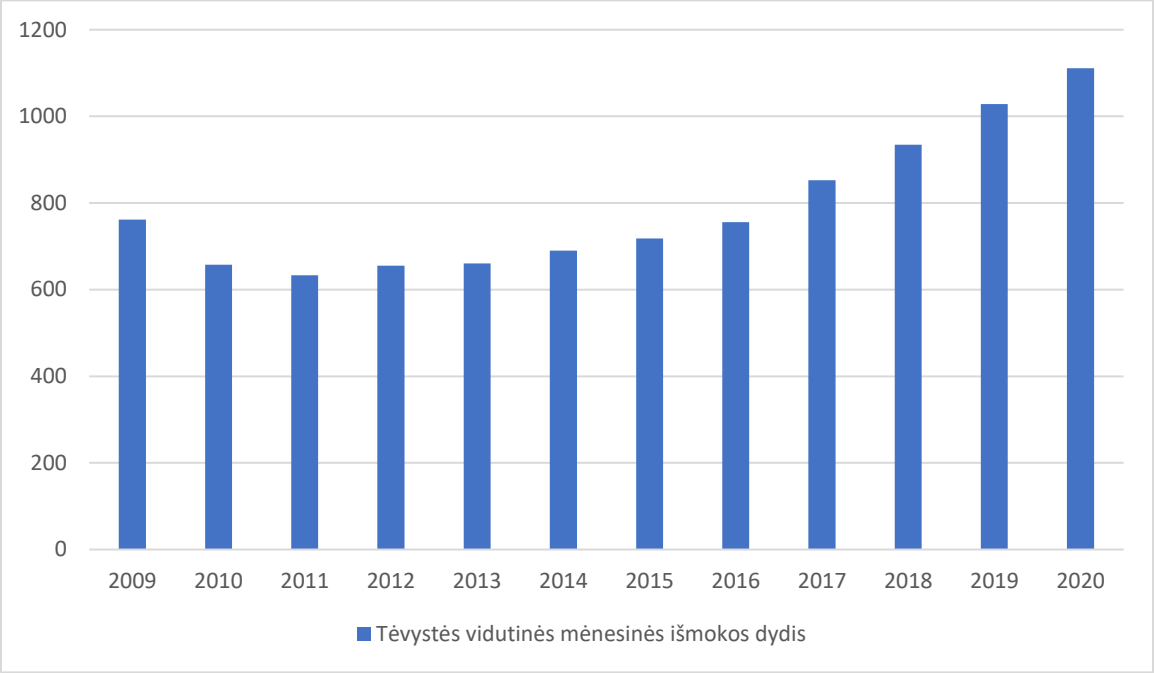
Atkreiptinas dėmesys, kad šias motinystės išmokas įgyja teisę gauti tik tos moterys, kurios turi tam tikrą darbo stažą, t.y. jos tam tikra laiko tarpą buvo draustos motinystės socialiniu draudimu. Tačiau yra kita dalis moterų, kurios reikiamo darbo stažo nėra įgijusios ir neturi teisės gauti motinystės išmokų, kurias moka Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SODRA).

Moterims, kurios neturi teisės į motinystės išmoką iš SODROS, t. y., tos moterys, kurios nėra apdraustos motinystės socialiniu draudimu, neturi sukaupusios būtino socialinio draudimo stažo, taip pat turi teisę į išmoką, gaunamą iš miesto ar rajono savivaldybės. Minima išmoka mokama nėščiai moteriai, kai iki numatomos gimdymo datos lieka 70 kalendorinių dienų. Ši išmoka yra vienkartinė ir siekia 257 eurus. Atsižvelgiant į tai, svarbu pabrėžti, kad 1 pav. pateikta informacija atspindi tik moterų, gaunančių motinystės išmokas iš SODROS, tuo tarpu moterų, neįgijusių reikiamo stažo bei gaunančių vienkartinę išmoką duomenys į minėtą 1 pav. nėra įtraukti.

Kaip ir motinystės atveju, taip ir tėvystės vidutinės mėnesinis išmokos dydis nuo 2009 metų iki 2011 metų mažėjo nuo 762 Eur iki 633,4 Eur. Tačiau nuo pat 2012 metų iki šiol matomas

[54] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 201 m. lapkričio 5 d. nutarimo Nr. 1206 „Dėl socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių dydžių patvirtinimo“ pakeitimo“, Nr. 1467, 2020-12-30.
[55] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2021 metais taikomo minimaliojo darbo užmokesčio. Nr. 1114, 2020-10-15.

šios išmokos dydžio kasmetinis didėjimas. Tėvystės išmokos dydis nuo 2012 m., kai ši siekė 655,4 Eur iki 2020 m., kuomet siekė 1111.3 Eur padidėjo daugiau kaip 450 Eur.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

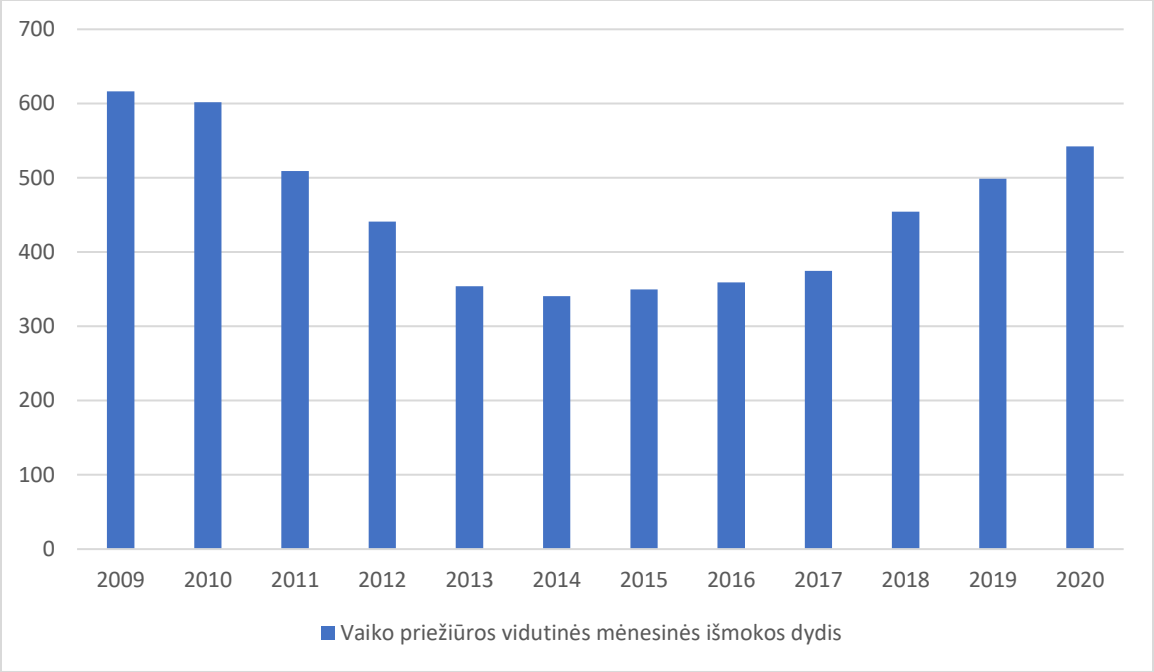
3 pav. Tėvystės vidutinės išmokos dydis Lietuvoje

. Tėvystės išmoką siekiantys gauti tėčiai turi atitikti tokias pačias sąlygas, kaip ir mamos motinystės išmokos atveju, t. y., būti apdraustu motinystės socialiniu draudimu, būti išleistam tėvystės atostogų, bei iki pirmosios tėvystės atostogų dienos turi turėti ne trumpesnį kaip 12 mėnesių per paskutinius 24 mėnesius motinystės socialinio draudimo stažą. Taip pat tėčiams, kaip ir motinystės išmokų atveju yra mokama 77,58 proc. išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio. Tėvystės išmoka negali būti mažesnė nei 6 BSI, arba 240 eurų, per mėnesį. Darbo kodekso 133 straipsnis įtvirtina trisdešimties kalendorinių dienų nepertraukiamas trukmės tėvystės atostogas darbuotojams[56]. Tad tėvystės išmoka mokama tik 30 kalendorinių dienų, kai tuo tarpu motinystės išmoka paprastai mokama 126 kalendorines dienas.

Kaip matyti iš žemiau pateikto grafiko, vaiko priežiūros atostogų metu mokamos išmokos vidutinis mėnesinis dydis nuo 2009 metų iki 2014 metų stabiliai mažėjo. Nuo 2014 metų iki 2020 metų matomas vaiko priežiūros vidutinio mėnesinio dydžio didėjimas. Tačiau, matome, kad 2020

[56] Lietuvos Respublikos darbo kodeksas.

m. gauta vaiko priežiūros išmoka nepasiekė 2009 m. mokėtos vaiko priežiūros išmokos dydžio, kadangi 2009 m. vidutinė vaiko priežiūros išmoka siekė 616.5 Eur, tuo tarpu 2020 m. – 542.2 Eur. Tačiau vertinant išmokos pokytį nuo 2014 m., kuomet vaiko priežiūros išmoka siekė 340,6 Eur iki 2020 m. mokama išmoka padidėjo daugiau kaip 200 Eur.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

4 pav. Vaiko priežiūros vidutinės išmokos dydis Lietuvoje

Vaiko priežiūros atostogų trukmė priklauso nuo tėvų, tai reiškia ir vaiko priežiūros išmokos gavimo laikotarpis priklauso nuo išmoką gaunančio asmens. Atostogų trukmė gali svyruoti nuo vienerių metų iki trejų. Priklausomai nuo atostogų trukmės, keičiasi ir vaiko priežiūros išmokų dydis. Vaiko priežiūros išmokos dydis iki vaikui sueis vieni metai yra 77,58 proc. išmokos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio, jeigu apdraustasis pasirenka gauti išmoką, kol vaikui sueis vieni metai. Tačiau apdraustasis gali pasirinkti ir ilgesnes vaiko priežiūros atostogas. Jeigu apdraustasis pasirenka gauti vaiko priežiūros išmoką, kol vaikui sueis 2 metai, šios išmokos dydis iki vaikui sueis vieni metai yra 54, 31 proc., o iki vaikui sueis 2 metai – 31,03 proc. Už trečius vaiko priežiūros atostogų metus vaiko priežiūros išmoka nėra mokama. Tad, vertinant 2009 m. – 2014 m. vaiko priežiūros išmokos mažėjimą, negalime teigti, kad toks išmokų mažėjimas buvo

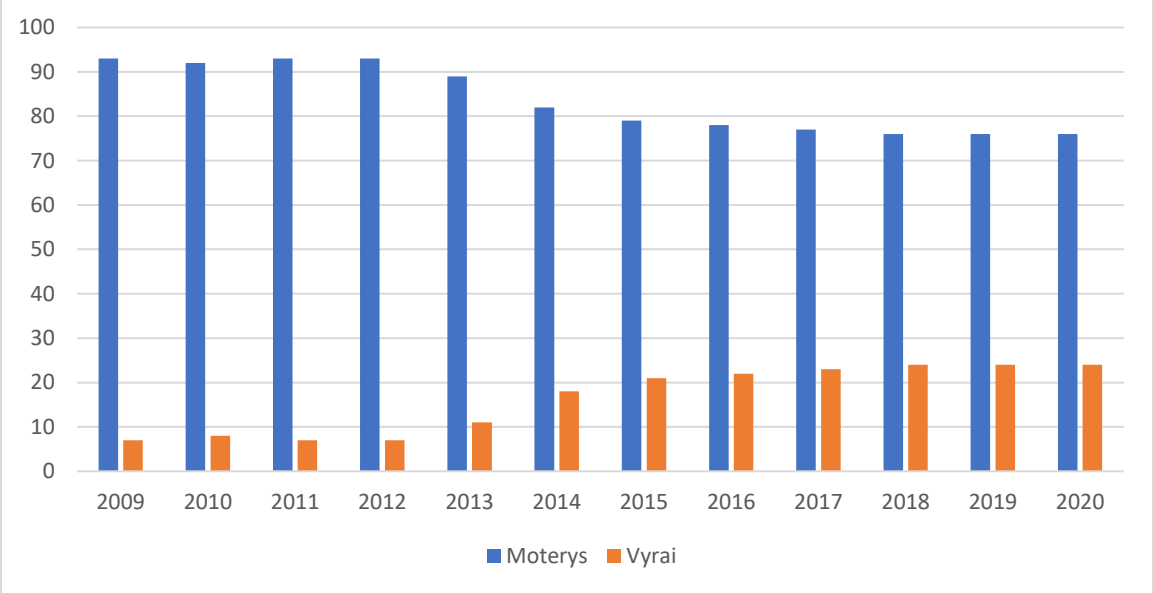
nulemtas tik darbo užmokesčio mažėjimo tendencijai šalyje, kadangi vertinant motinystės ir tėvystės išmokas išmokos dydžio mažėjimas buvo pastebimas 2009-2011 m., t. y. 3 metų laikotarpyje, tuo tarpu vaiko priežiūros atostogų atveju mažėjimo tendencija buvo ilgesnė ir truko 5 metus. Remiantis visais trimis pateiktais grafikais (motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokos) bei atsižvelgiant į tai, kad visos išmokos yra tiesiogiai susietos su išmokos gavėjo gautu darbo užmokesčio dydžiu, manytina, kad vaiko priežiūros išmokos mažėjimo tendencija trukusi 5 metus buvo nulemta tėvų pasirinkimo rinktis ilgesnes vaiko priežiūros atostogas, kadangi nuo atostogų trukmės priklauso ir atitinkamas išmokos dydis.

Kaip ir motinystės bei tėvystės išmokų atveju, vaiko priežiūros išmoka per mėnesį negali būti mažesnė už 6 BSI. Taip pat vaiko priežiūros išmokoms yra taikomos taip vadinamos „lubos“, maksimali mokėtina suma, kuri negali būti didesnė nei 2 šalies vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčiai, galioję už praeitą ketvirtį iki teisės gauti motinystės išmoką atsiradimo dienos. Vidutinis šalies darbo užmokestis nuo 2021 m. sausio 1 d. yra 1352,7 Eur, tad vaiko priežiūros išmokų lubos būtų šią sumą padauginus iš dviejų – 2705,4 euro. Tat motinystės draudimo sistema, atsižvelgiant į tai, kad yra nustatytos vaiko priežiūros išmokų „lubos“ labiausiai yra naudinga mažų pajamų, mažą darbo stažą turintiems ir daug vaikų susilaukusiems asmenims.

Nors motinystės (tėvystės) ir vaiko priežiūros išmokų dydis nuo 2014 metų augo, tačiau toks augimas sietinas ne su pačių išmokų dydžio pakeitimais, o su didėjusia minimalia mėnesine alga ir vidutine mėnesine alga. Nuo 2019 m. minėtų išmokų dydis buvo sumažintas, tačiau jis, autoriaus nuomone, neturėjo itin didelės įtakos, kadangi toks išmokų dydžio sumažinimas buvo priimtas dėl mokestinės naštos pokyčių perkėlimo ir realiam išmokos dydžiui, kurią gavo apdraustieji didelės įtakos nepadarė. Tuo tarpu, gimstamumo rodikliai remiantis aukščiau pateiktu grafiku nuo 2015 m. mažėja. Gimstančiųjų skaičius mažėja tiek vertinant absoliutų gimusiųjų skaičių, tiek 1 tūkst. gyventojų tenkantį bendrąjį gimstamumo rodiklį. Vertinant Lietuvos statistinius duomenis, galima teigti, jog nėra tiesioginės koreliacijos tarp išmokos dydžio pokyčių ir gimstamumo šalyje. Visgi, pastebėtina, kad šiame magistro darbe buvo vertinami duomenys nuo 2009 m. iki 2020 m., o šiuo laikotarpiu didelių pokyčių, kurie lemtų didelį išmokų dydžio padidėjimą ar sumažėjimą Lietuvoje nebuvo. Manytina, kad nuo 2015 m. vykstantis tendencingas gimstamumo mažėjimas nėra susijęs su išmokų dydžiu, kadangi aktualių išmokų dydis iš esmės nesikeitė, o gimstamumo mažėjimas susijęs su kitais socialiniais, ekonominiais bei kultūriniais veiksniais.

Analizuojant 5 pav. matyti tendencija, kad vyrų, gaunančių vaiko priežiūros išmokas dalis kiekvienais metais didėja. Nepaisant to, didžioji dalis asmenų, pasirenkančių būti vaiko priežiūros atostogose, kas kartu reiškia ir atitrūkti nuo darbinės veiklos, yra moterys.

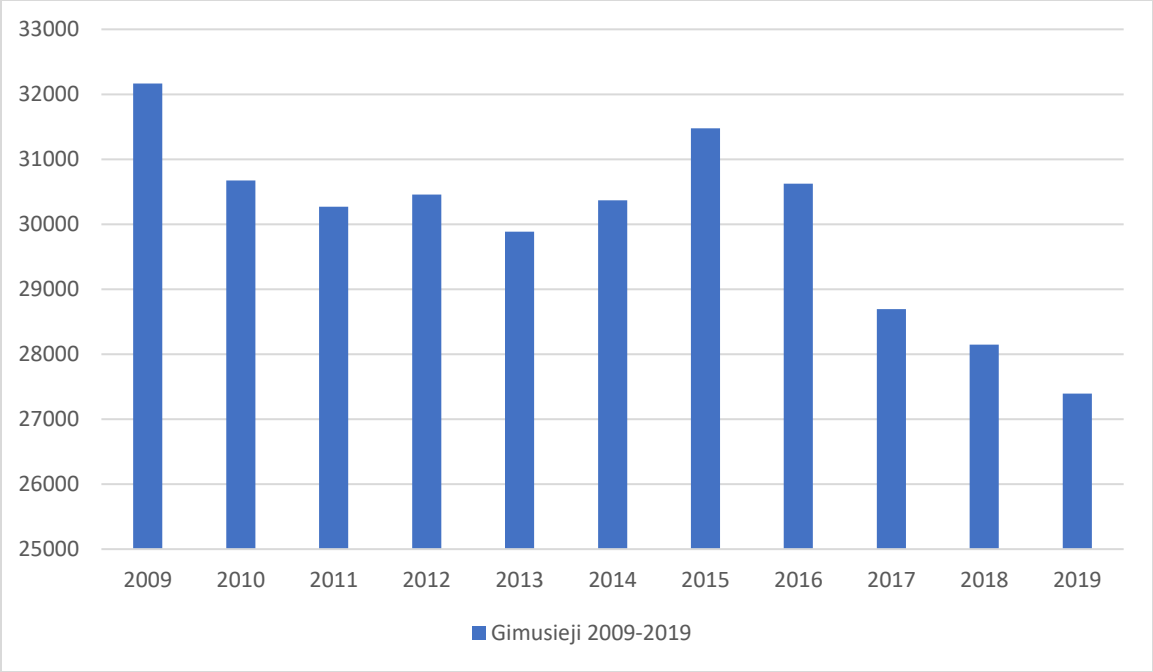
Remiantis žemiau pateiktu autorės sudarytu grafiku, matyti, kad 2009 metais moterys, gaunančios vaiko priežiūros išmokas sudarė 93 %, kai tuo tarpu vyrai tik 7 %. Po 4 metų, 2013 metais, vyrai, gaunantys vaiko priežiūros išmokas jau sudarė 11 %, kai tuo tarpu moterys – 89 %. 2015 metais tokių vyrų dalis jau sudarė 21 %, o kiekvienus metus iki 2018 m. vyrų dalis padidėjo 1 %: 2016 m. – 22 %, 2017 – 23 %, 2018 % – 24 %. Vis didėjanti vyrų, gaunančių vaiko priežiūros išmoką dalis, yra džiuginanti tendencija, kadangi parodo visuomenės augimą, ir vienodą vyrų ir moterų požiūrį į vaiko auginimo pasiskirstymo naštą.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

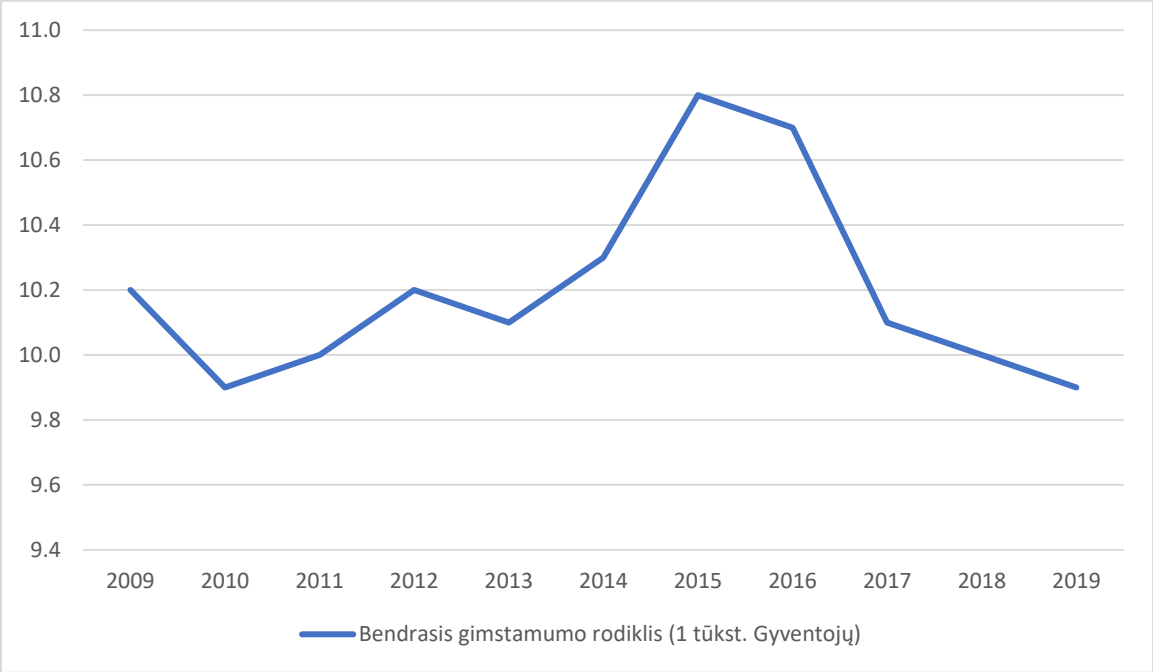
5 pav. Vyrų ir moterų, gaunančių vaiko priežiūros išmokas pasiskirstymas Lietuvoje

Siekiant įvertinti motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokų dydžio tiesioginį ryšį su gimstamumu Lietuvoje, svarbu išnagrinėti gimstamumo santykinių bei absoliučių skaičių pokytį Lietuvoje. Šią informaciją pateikia Lietuvos statistikos departamentas.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

6 pav. Gimusiųjų Lietuvoje skaičius

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

7 pav. Bendrasis gimstamumo rodiklis 1 tūkst. gyventojų Lietuvoje

Kaip matome iš 6 ir 7 pav. nuo 2013 m. iki 2015 m. gimstamumas Lietuvoje kiekvienais metais didėjo ir vertinant absoliutų skaičių pasiekė 31475 gimusįjį per metus arba 10.8 vaikų, tenkančių 1 tūkst. gyventojų. Tačiau nuo 2015 m. iki 2019 m. gimusiųjų skaičius Lietuvoje tendencingai mažėja, tiek vertinant 6 pav. pateiktus absoliučius duomenis, tiek ir 7 pav. pateiktus santykinius duomenis.

3.2. Išmokų šeimai dydžio augimo poveikio gimstamumui vertinimas

Siekiant įvertinti motinystės išmokų poveikį gimstamumui šalyje, bus lyginami šie rodikliai: vidutinis motinystės išmokų dydžio ir gimstamumo šalyje rodikliai. Minėtų rodiklių grafikai yra pateikti 2 ir 6 paveiksluose. Svarbu paminėti, kad siekiant įvertinti priklausomybę bus remiamasi 2009-2019 m., t. y. 11 metų statistiniais duomenimis. Skaičiavimai atliekami pasitelkiant MS Excel bei RStudio programas. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: gimstamumo šalyje augimas nepriklauso nuo vidutinės motinystės išmokų dydžio

H_1: gimstamumo šalyje augimas priklauso nuo vidutinės motinystės išmokų dydžio

2 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp motinystės vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	-0,779
P (pasiklovimo reikšmė)	0,153

Šaltinis: parengta autorės.

Apskaičiavus Pearsono koreliacijos koeficientą buvo gautas – -0.779, kas rodo stiprų atvirkštinį statistinį ryšį tarp kintamųjų. Esant 5 proc. reikšmingumo lygiui, pasikliovimo reikšmė (P) lygi 0,153. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, todėl priimama nulinė hipotezė H_0, kuri parodo, jog gimstamumo šalyje augimas nepriklauso nuo vidutinės motinystės išmokos dydžio.

Toliau tiriamojoje darbo dalyje bus atliekama koreliacijos analizė tarp dviejų kintamųjų – tėvystės vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo. Siekiant įvertinti priklausomybę bus remiamasi

2009-2019 m., t. y. 11 metų statistiniais duomenimis. Skaičiavimai atliekami pasitelkiant MS Excel bei RStudio programas. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: gimstamumo šalyje augimas nepriklauso nuo vidutinės tėvystės išmokų dydžio

H_1: gimstamumo šalyje augimas priklauso nuo vidutinės tėvystės išmokų dydžio

3 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp tėvystės vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	-0,751
P (pasiklovimo reikšmė)	0,247

Šaltinis: parengta autorės.

Apskaičiavus Pearsono koreliacijos koeficientą buvo gautas – -0,751, kas rodo stiprų atvirkštinį statistinį ryšį tarp kintamųjų. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, todėl priimama nulinė hipotezė H_0,, kuri parodo, jog gimstamumo šalyje augimas nepriklauso nuo vidutinės tėvystės išmokos dydžio.

Atsižvelgiant į gautus rezultatus, mokslinių straipsnių analizę bei į tai, kad motinystės ir tėvystės išmokos kompensuoja tik 77,58 procento buvusio darbo užmokesčio tėvams, kalbėti apie finansinę naudą susilaukus vaikų Lietuvoje – nereikėtų. Valstybė nekompensuoja visų prarastų pajamų, o, vienareikšmiškai, vaiko gimimas susijęs ne tik su prarastomis pajamomis, bet ir su papildomomis išlaidomis – maisto, baldų ir kitų būtinų prekių, reikalingų gimusiam kūdikiui. Tad, vaiko gimimas sukelia papildomą finansinę naštą tėvams ir nesukuria papildomos finansinės naudos.

Taip pat bus atliekama koreliacijos analizė tarp dviejų kintamųjų – vaiko priežiūros vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo. Siekiant įvertinti priklausomybę bus remiamasi 2009-2019 m., t. y. 11 metų statistiniais duomenimis. Skaičiavimai atliekami pasitelkiant MS Excel bei RStudio programas. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: gimstamumo šalyje augimas nepriklauso nuo vidutinės vaiko priežiūros išmokų dydžio

H_1: gimstamumo šalyje augimas priklauso nuo vidutinės vaiko priežiūros išmokų dydžio

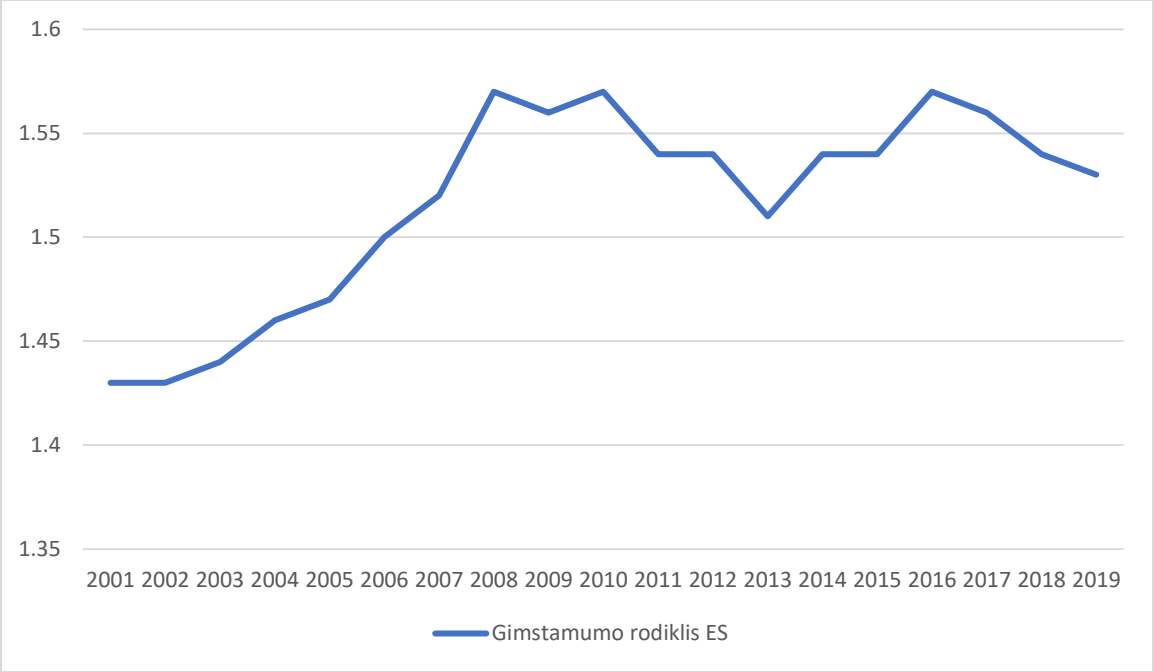
4 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp vaiko priežiūros vidutinės išmokos dydžio ir gimstamumo

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	0,143
P (pasiklovimo reikšmė)	0,674

Šaltinis: parengta autorės.

Aukščiau esančioje lentelėje galima pamatyti apskaičiuota Pearsono koreliacijos koeficientą ir P reikšmę. Esant pasirinktam 5 proc. reikšmingumo lygiui, matome, kad pasikliovimo reikšmė yra lygi 0,67, o Pearsono koreliacijos koeficientas yra lygus 0,14. Tai parodo, kad koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja labai silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, todėl priimama nulinė hipotezė H_0, kuri parodo, jog gimstamumo šalyje augimas nepriklauso nuo vidutinės vaiko priežiūros išmokų dydžio. Atsižvelgiant į tai, kad pasikliovimo reikšmė rodo, kad duomenys nėra patikimi ir neatitiks 95 proc. tikslumą, tolesnis regresinės lygties sudarymas nebus atliekamas.

Analizuojant šių dienų Europos Sąjungos valstybių gimstamumo rodiklius pažymėtina, kad 2019 metais bendras Europos Sąjungos gimstamumo rodiklis buvo lygus 1.53. Nuo 2001 m. iki pat 2008 m. minėtas rodiklis staigiai kilo, t. y. nuo 1.43 iki 1.57. Tačiau nuo 2016 m. pastebimas mažėjantis gimstamumo rodiklis.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Europos statistikos duomenimis[57].

8 pav. Gimstamumo rodiklis Europos Sąjungoje

Atsižvelgiant į turimus duomenis, galima palyginti įvairių valstybių motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokų dydį, išmokų mokėjimo trukmę, gimstamumo rodiklį šalyje ir įvertinti išmokų ir gimstamumo priklausomybę. Toliau pateikiami pasirinktų 13 Europos Sąjungos valstybių narių 2019 m. duomenys.

5 lentelė. Motinystės atostogų trukmė bei išmokų dydis Europos Sąjungos šalyse

Šalis	Trukmė	Atlygintinumas	Gimsta-mumo rodiklis 2019 m.
Austrija	16 savaičių (8 savaitės prieš ir po gimimo)	Atlygina 100% buvusių pajamų	1.46 moteriai

[57] *EU births: decline continues, but not from foreign-born women*. (2021). Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210323-2.

Belgija	15 savaičių	Atlygina 82% buvusių pajamų per pirmas 30 dienų, 75% likusias išmokos dienas	1.57 moteriai
Latvija	16 savaičių	Atlygina 80% buvusių pajamų iki mokesčių (iki 2011 m. buvo 100 %	1.61 moteriai
Kroatija	98 dienos (28 dienos prieš ir 70 dienų po gimimo)	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.47 moteriai
Švedija	14 savaičių	Atlygina 80 % buvusių pajamų	1.70 moteriai
Čekijos Respublika	28 savaičių (6-8 savaičių prieš gimdymą ir 20-22 po gimdymo)	Atlygina 70 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.71 moteriai
Danija	18 savaičių (4 savaitės prieš ir 14 savaičių po gimdymo)	Atlygina 100 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.70 moteriai
Estija	140 kalendorinių dienų	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.66 moteriai
Suomija	17,5 savaičių	Atlygina 90 % buvusių pajamų pirmas 56 dienas, likusias dienas 70 % iki tam tikros ribos	1.35 moteriai
Prancūzija	16 savaičių (bent 2 savaitės prieš gimdymą)	Atlygina 100 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.87 moteriai
Vokietija	14 savaičių (6 savaitės prieš ir 8 po gimdymo)	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.54 moteriai
Graikija	17 savaičių (8 savaitės prieš ir 9 savaitės po gimdymo)	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.35 moteriai
Ispanija	16 savaičių	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.24 moteriai

Šaltinis: Parengta autorės, remiantis Jurviste U., Prpic M., & Sabbati G.,2019[58].

[58] Jurviste U., Prpic M., & Sabbati G. (2019). *At a glance. Infographic*. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635586/EPRS_ATA(2019)635586_EN.pdf.

Vertinant motinystės atostogų trukmės bei išmokų lentelėje pateiktus duomenis nėra įžvelgiama tiesioginė koreliacija tarp gimstamumo rodiklių ir moterims suteikiamų motinystės atostogų trukmės bei išmokų dydžio. Pavyzdžiui, Prancūzija, kuri iš lentelėje pateiktų Europos Sąjungos valstybių turi didžiausią gimstamumo rodiklį tenkantį vienai moteriai, t.y. 1.87, tačiau moterims suteikia 16 savaičių motinystės atostogų, kurių metu moteriai atlygina 100% buvusių pajamų. Tuo tarpu, Estija moteriai užtikrina 20 savaičių trukmės motinystės atostogas, kurių metu atlygina 100 % buvusių pajamų, tačiau Estijos šalies gimstamumas 2019 m. buvo tik 1.66. Ispanija, kaip ir Prancūzija, moterims suteikia 16 savaičių motinystės trukmės atostogas, kurių metu atlygina 100% buvusių pajamų, tačiau iš pateiktų valstybių Ispanijoje gimstamumo rodiklis mažiausias – 1.24.

6 lentelė. Tėvystės atostogų trukmė bei išmokų dydis Europos Sąjungos šalyse

Šalis	Trukmė	Atlygintinumas	Gimsta-mumo rodiklis
Austrija	20 darbo dienų	Neatlygintina	1.46 moteriai
Belgija	10 darbo dienų	Atlygina 100% buvusių pajamų pirmas 3 dienas, 82% likusias 7 dienas	1.57 moteriai
Latvija	10 kalendorinių dienų (8 darbo dienos)	Atlygina 100% buvusių atlyginimo nuo 2013)	1.61 moteriai
Kroatija	7 darbo dienos	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.47 moteriai
Švedija	10 kalendorinių dienų	Atlygina 80 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.70 moteriai
Čekijos Respublika	1 savaitė	Atlygina 70 % buvusių pajamų	1.71 moteriai
Danija	14 dienų paeiliui (10 darbo dienų)	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.70 moteriai

Estija	10 darbo dienų	Atlygina 100 % buvusių pajamų (2013 pakeista, prieš tai buvo neapmokama)	1.66 moteriai
Suomija	54 dienos (iki 2013 buvo 18 dienų)	Atlygina 75 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos už pirmas 30 dienų jei panaudota po motinystės atostogų, jei imama motinystės atostogų metu, tada 70% buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.35 moteriai
Prancūzija	11 darbo dienų	Atlygina 100 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos, viešajame sektoriuje ribų nėra	1.87 moteriai
Graikija	2 darbo dienos	Atlygina 100 % buvusių pajamų	1.35 moteriai
Ispanija	15 kalendorinių dienų (11 darbo dienų)	Atlygina 100 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.24 moteriai

Šaltinis: Parengta autorės, remiantis Jurviste U., Prpic M., & Sabbati G.,2019[59].

Analizuojant tėvystės atostogų trukmės bei išmokų santykį su gimstamumo rodikliu šalyje, kaip ir motinystės atostogų trukmės bei išmokų lentelėje nėra įžvelgiama tiesioginė koreliacija tarp gimstamumo rodikliu ir šalyje suteikiamų tėvystės atostogų trukmės bei atlygintinumo. Geriausios tėvystės atostogų sąlygos tarp pasirinktų šalių yra Suomijoje, kurioje tėvai turi teisę į 54 dienas atostogų, kurių metu atlyginama 75 % buvusių pajamų už pirmas 30 dienų, o likusias dienas 70 %, tačiau Suomijos gimstamumo rodiklis tikrai nėra geriausias – 1.35 tenkantis vienai moteriai. Tokį patį, t. y. 1.35, turi ir kita ES valstybė narė Graikija, nors šioje šalyje yra įtvirtintos tik 2 darbo dienos tėvystės atostogų tėvams, kurių metu atlyginama 100 % buvusių pajamų.

7 lentelė. Vaiko priežiūros atostogų trukmė bei išmokų dydis Europos Sąjungos šalyse

Šalis	Trukmė	Atlygintinumas	Gimsta-mumo rodiklis

[59] Jurviste U., Prpic M., & Sabbati G. (2019). *At a glance. Infographic*. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635586/EPRS_ATA(2019)635586_EN.pdf.

Austrija	1 pasirinkimas su 36 mėnesių pasirinkimu, 2 pasirinkimas su 24 mėnesių pasirinkimu, 3 pasirinkimas su 18 mėnesių pasirinkimu, 4 pasirinkimas su 14 mėnesių pasirinkimu, 5 pasirinkimas su 14 mėnesių pasirinkimu	1 pasirinkimas – 440 eurų per mėnesį; 2 pasirinkimas – 630 eurų per mėnesį; 3 pasirinkimas – 806 eurų per mėnesį; 4 pasirinkimas – 1000 eurų per mėnesį; 5 pasirinkimas – 80% buvusių pajamų (iki 2000 eurų)	1.46 moteriai
Belgija	4 mėnesiai (nuo 2012) arba 8 mėnesiai kai asmuo turi derinti darbo laiką su vaiko priežiūra	Atlygina	1.57 moteriai
Latvija	78 savaitės kiekvienam iš tėvų	Atlygina 70% buvusių pajamų, bet taikoma tik vienam iš tėvų	1.61 moteriai
Kroatija	6 mėnesiai, 2 mėnesiai negali būti perkelti	Atlygina 100 % buvusių pajamų, 50% po pirmų 6 mėnesių	1.47 moteriai
Švedija	480 dienų šeimai	Atlygina 77,6 % buvusių pajamų už 390 dienas ir 90 dienų nepriklausomai nuo darbo užmokesčio	1.70 moteriai
Čekijos Respublika	156 savaitės	70% buvusių pajamų	1.71 moteriai
Danija	32 savaitės kiekvienam iš tėvų	Atlygina 100 % buvusių pajamų už pirmas 32 savaites, likusių neapmoka	1.70 moteriai
Estija	156 savaitės	Atlygina 100 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos už 435 dienas, už likusias tam tikrą sumą iki kol vaikui sueis 3 metai	1.66 moteriai
Suomija	158 darbo dienos	Atlygina 75 % buvusių pajamų iki tam tikros ribos už pirmas 30 dienų, tada 70% buvusių pajamų iki tam tikros ribos	1.35 moteriai

Prancūzija	156 savaitės	Fiksuota suma	1.87 moteriai
Vokietija	156 savaitės	Atlygintina 67% buvusių pajamų už pirmus 12 mėnesių	1.54 moteriai
Graikija	4 mėnesiai kiekvienam tėvui	Neapmokama	1.35 moteriai
Ispanija	Iki vaikui sueina 3 mėnesiai (156 savaitės)	Neapmokama	1.24 moteriai

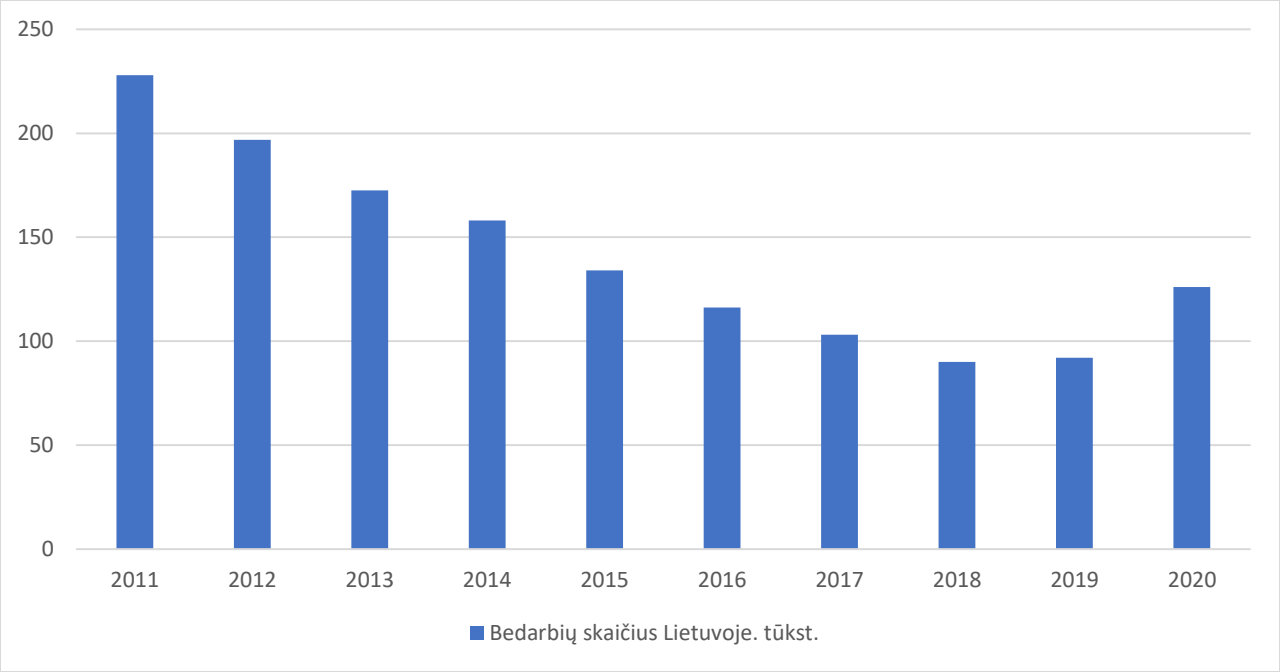
Šaltinis: Parengta autorės, remiantis Schulze E., Gergoric M., 2015[60].

Iš lentelėje pateiktų valstybių, tėvai turi teisę į ilgiausias vaiko priežiūros atostogas Vokietijoje, Čekijoje ir Prancūzijoje, t. y. 156 savaites, tačiau valstybių gimstamumo rodikliai yra labai skirtingi Vokietijoje – 1.54, Čekijoje -1.71, o Prancūzijoje – 1.87. Trumpiausios vaiko priežiūros atostogos iš lentelėje pateiktų valstybių yra įtvirtintos Ispanijoje, pažymėtina, kad Ispanijoje yra ir mažiausias gimstamumo rodiklių iš lentelėje pateiktų valstybių.

3.3. Nedarbo išmokų statistinių rodiklių bei duomenų apžvalga

Vertinant bedarbių skaičių Lietuvoje pažymėtina, kad Lietuvoje 2011-2018 metų bedarbių skaičius kryptingai mažėjo nuo 228 tūkst. iki 90 tūkst. Tačiau, remiantis pateiktu grafiku matyti, kad 2019-2020 m. bedarbių skaičius Lietuvoje smarkiai padidėjo iki 126 tūkst. Šie bedarbių skaičiaus padidėjimo pokyčiai sietini su COVID-19 pandemija.

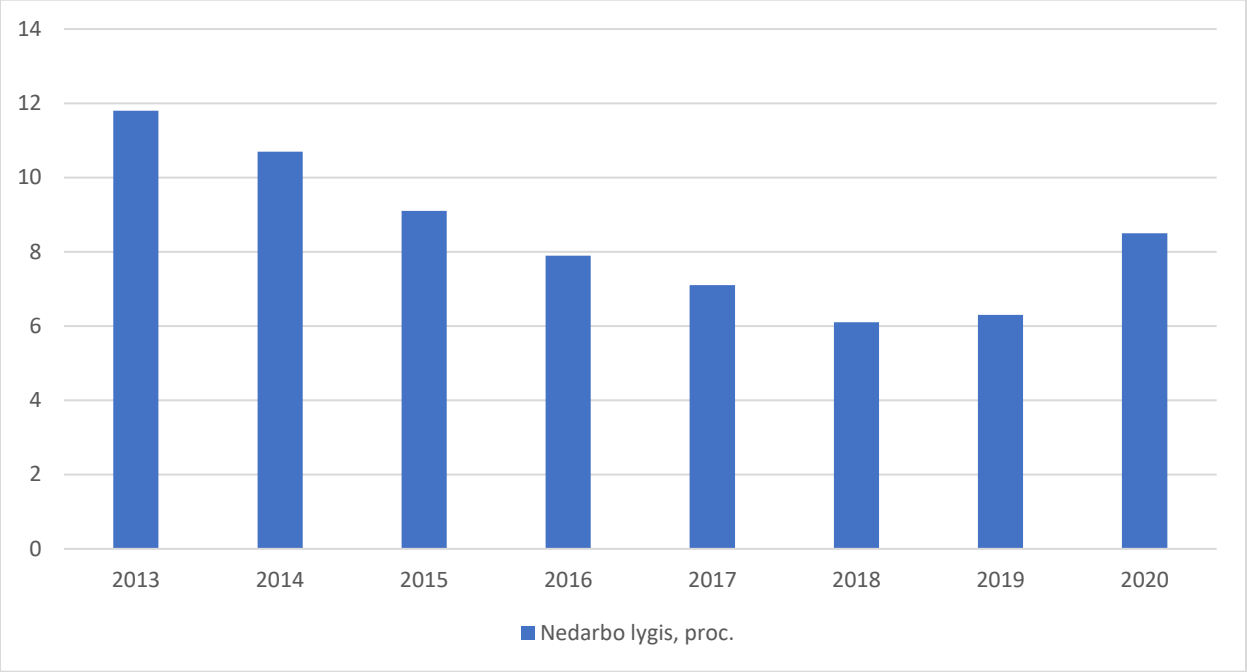
[60]Schulze E., Gergoric M. (2015). *Maternity, paternity and parental leave: Data related to duration and compensation rates in European Union.* European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/509999/IPOL_STU(2015)509999_EN.pdf.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

9 pav. Bedarbių skaičius Lietuvoje

Vertinant, ne tik absoliučius bedarbių skaičius Lietuvoje, bet ir nedarbo lygį Lietuvoje, darytinos tapačios išvados, kad nuo 2013 m. iki 2018 m. nedarbo lygis Lietuvoje sumažėjo nuo 11.8 % iki 6.1 %. Tuo tarpu 2019 m. nedarbo lygis padidėjo nežymiai iki 6.3 %, o 2020 m. pakilo iki 8.5%.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

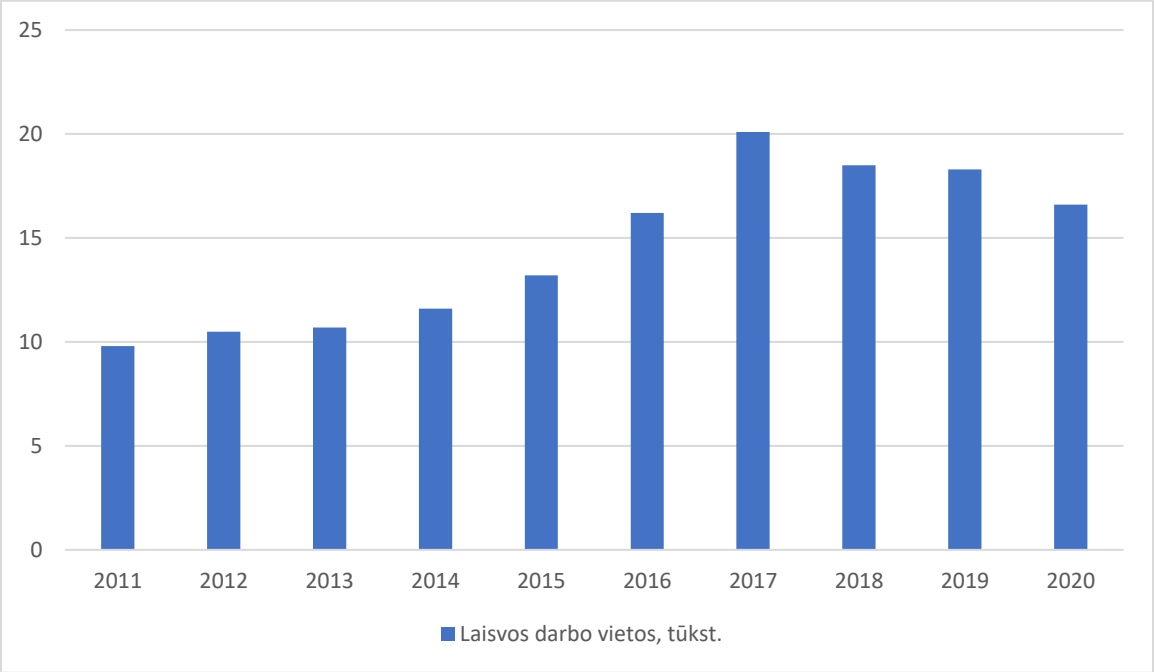
10 pav. Nedarbo lygis Lietuvoje

Lietuvoje prasidėjus COVID-19 pandemijai, šalyje nuo 2020 m. vasario 26 d. buvo įvesta ekstremalioji situacija visoje šalyje dėl naujojo koronaviruso (COVID-19) plitimo grėsmės[61], o tų pačių metų kovo 16 d. buvo įvestas karantinas, kuris tęsėsi iki birželio 17 d. Lietuvoje prasidėjus antrajai koronaviruso pandemijos bangai 2020 m. lapkričio 7 d. buvo paskelbtas karantinas, kuris tęsėsi iki 2021 m. birželio 30 d. Nuo 2021 m. liepos 1 d. visoje šalyje paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija. Atsižvelgiant į tai, kad įvedus ekstremaliąją situaciją bei karantinus, įmonės susidūrė su finansiniais sunkumais, ko pasekoje, joms teko darbuotojus išleisti į prastovas, masiškai juos atleisti. Taip pat gyventojai neteko darbų dėl bankrutavusių ir pandemijos neišgyvenusių bendrovių. Tokiems asmenims, praradusiems darbą, buvo ypač sunku susirasti naują darbą, dėl to jie turėjo teisę pretenduoti ir į darbo paieškos išmokas. Tokie asmenys, kurie neteko darbo ne anksčiau kaip 3 mėn. iki ekstremalios situacijos ar karantino paskelbimo bei gavę bedarbio statusą ir neturintys teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos įgijo teisę į darbo paieškos išmoką iki karantino bei ekstremalios situacijos šalyje nutraukimo. Šiems asmenims po 1 mėnesio nutraukus ekstremaliąją situaciją ar karantiną bus nutrauktos ir išmokos

[61] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“.

mokėjimas. Darbo paieškos išmokos dydis yra lygus 33 % MMA, galiojusio tą mėnesį, už kurį darbo paieškos išmoka mokama.

2020-2021 m. Lietuvoje susiklostė paradoksali situacija, kuomet nedarbo lygis šalyje buvo pakankamai aukštas, bedarbių skaičius didžiausias per pastaruosius 5 metus, tačiau šalyje palyginti aukštas ir laisvų darbo vietų skaičius bei laisvų darbo vietų lygis, kuris 2020 metais siekė 1.3 procentus[62]. Toks aukštas bedarbių ir laisvų darbo vietų skaičius Lietuvoje rodo žemą bedarbių motyvaciją įsidarbinti bei nenorą dirbti. Viena iš tokių priežasčių galėtų būti valstybės mokamos didelės nedarbo išmokos, kurios padengia tam tikrą pragyvenimo lygį ir neskatina bedarbių pradėti dirbti. Manytina, kad nedarbo išmokos daug didesnę įtaką daro nekvalifikuotiems darbuotojams, kadangi kvalifikuotų bei aukštesnę pridėtinę vertę kuriančių darbuotojų darbo užmokestis yra palyginti didesnis dėl to nedarbo išmokos nepadengia gyvenimo lygio prie kurio pripratę specialistai, gaunantys paprastai vidutinį ar didesnį nei vidutinį šalies darbo užmokestį. Tuo tarpu, nekvalifikuotiems darbuotojams gaunantiems minimalų darbo užmokestį vienkartinės išmokos bei didelės nedarbo išmokos daro kur kas didesnį poveikį.

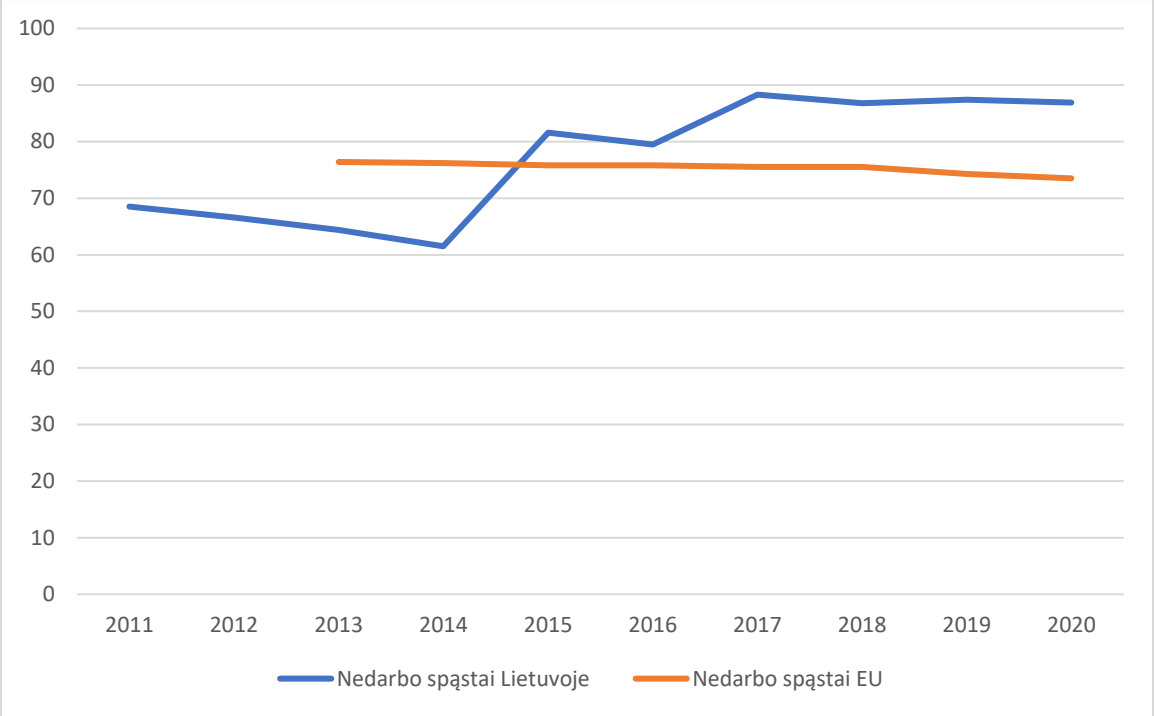

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

11 pav. Laisvos darbo vietos Lietuvoje

[62] Lietuvos statistikos departamento duomenų bazė.

Dar vienas rodiklis itin svarbus vertinant nedarbą yra nedarbo spąstai. Tai santykinis rodiklis, parodantis, kokią darbo užmokesčio dalį prieš mokesčius sudaro darbuotojo mokamas didesnis pajamų mokestis ir valstybinio socialinio draudimo įmokos, jam po nedarbo pradėjus dirbti ir nebegaunant socialinių išmokų.

Šaltinis: parengta autorės, remiantis Europos statistikos duomenimis

12 pav. Nedarbo spąstų rodiklis Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

Vertinant nedarbo spąstų rodiklį Lietuvoje nuo 2014 m., kuomet rodiklis siekė 61.5 % iki 2020 m. 86.9 %, pažymėtina, kad rodiklis padidėjo beveik 40 %. Taip pat nerimą kelia ir tai, kad nedarbo spąstų vidurkis Europos Sąjungos šalyse nuo 2013 m. iki dabar svyruoja nežymiai ir siekia vidutiniškai 75. Tuo tarpu, Lietuvoje nedarbo spąstų rodiklis nėra toks pastovus ir išlaiko didėjimo tendenciją, nors nuo 2017 m. iki dabar pastebimas rodiklio pastovumas. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje nedarbo spąstai nuo 2015 m. gana ženkliai viršija Europos Sąjungos valstybių bendrą vidurkį. Pavyzdžiui, 2020 m. ES valstybių vidurkis siekė 73.5 %, tuo tarpu tais pačiais metais Lietuvoje nedarbo spąstai siekė 86.9 %. Toks aukštas Lietuvos rodiklis rodo, kad nedarbo išmokos Lietuvoje sudaro 13 procentinių punktų daugiau bedarbio galimo atlyginimo.

3.4. Nedarbo santykinių rodiklių poveikio ekonomikai vertinimas

Siekiant įvertinti nedarbo išmokų poveikį nedarbo lygiui Lietuvoje, bus lyginami šie rodikliai: nedarbo išmokų dydžio ir nedarbo šalyje rodikliai. Svarbu paminėti, kad siekiant įvertinti priklausomybę bus remiamasi 2009-2018 m., t. y. 10 metų statistiniais duomenimis. Skaičiavimai atliekami pasitelkiant MS Excel bei RStudio programas. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo nedarbo išmokų dydžio

H_1: nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo nedarbo išmokų dydžio

8 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp nedarbo išmokos dydžio ir nedarbo lygio

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	0,211
P (pasiklovimo reikšmė)	0,532

Šaltinis: parengta autorės.

Aukščiau esančioje lentelėje galima pamatyti apskaičiuotą Pearsono koreliacijos koeficientą ir P reikšmę. Esant pasirinktam 5 proc. reikšmingumo lygiui, matome, kad pasikliovimo reikšmė yra lygi 0,532, o Pearsono koreliacijos koeficientas yra lygus 0,211. Tai parodo, kad koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05 , dėl to priimama nulinė hipotezė H_0, kuri parodo, kad nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo nedarbo išmokų dydžio. Atsižvelgiant į tai, kad pasikliovimo reikšmė rodo, kad duomenys nėra statistiškai reikšmingi ir neatitiks 95 proc. tikslumo, tolesni sudaryti regresinę lygtį nėra prasminga.

Toliau tiriamojoje darbo dalyje bus atliekama koreliacijos analizė tarp dviejų kintamųjų – nedarbo lygio (proc.) rodiklio ir šeimai skiriamų išmokų procentinio dydžio, skiriamo nuo bendrojo vidaus produkto (BVP). Siekiant įvertinti priklausomybę bus remiamasi 2009-2018 m., t. y. 10 metų statistiniais duomenimis. Empiriniuose tyrimuose bus pasitelkiami 15-74 m. amžiaus asmenų duomenys remiantis Europos statistikos duomenimis. Skaičiavimai atliekami pasitelkiant

MS Excel bei RStudio programas. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

H_1: nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

9 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp šeimai skiriamų išmokų iš BVP ir nedarbo lygio

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	0,496
P (pasiklovimo reikšmė)	0,12

Šaltinis: parengta autorės.

Iš pateiktos koreliacijos koeficiento bei esant pasirinktam 5 proc. reikšmingumo lygiui, matome, kad pasikliovimo reikšmė yra lygi 0,12, o Pearsono koreliacijos koeficientas yra lygus 0,496. Tai parodo, kad koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, dėl to priimama nulinė hipotezė H_0, kuri parodo, kad nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP. Atsižvelgiant į tai, kad pasikliovimo reikšmė rodo, kad duomenys nėra patikimi ir neatitiks 95 proc. tikslumo, tolesni skaičiavimai nebus atliekami.

Taip pat bus analizuojamas statistinis ryšys tarp dviejų kintamųjų – šeimai skiriamų išmokų procentinio dydžio, skiriamo nuo bendrojo vidaus produkto (BVP) ir nedarbo lygio (proc.) rodiklio. Aukščiau buvo apskaičiuota šių dviejų kintamųjų koreliacija. Toliau tiriamojoje darbo dalyje bus atlikta koreliacinė analizė tarp tų pačių kintamųjų, tačiau nedarbo lygis bus skaičiuojamas pagal lytį (vyrų, moterų) bei turimą išsilavinimą. Pažymėtina, kad duomenys pagal išsilavinimą tiriamajame darbe bus grupuojami taip: moterų / vyrų, turinčių pradinį ar pagrindinį išsilavinimą nedarbo lygis procentais; moterų / vyrų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą nedarbo lygis procentais; moterų / vyrų, turinčių aukštąjį išsilavinimą nedarbo lygis procentais.

Siekiant įvertinti priklausomybę bus remiamasi 2009-2018 m., t. y. 10 metų statistiniais duomenimis. Empiriniuose tyrimuose bus pasitelkiami 15-74 m. amžiaus asmenų duomenys

remiantis Europos statistikos duomenimis. Skaičiavimai atliekami pasitelkiant MS Excel bei RStudio programas.

Toliau bus apskaičiuojama koreliacinė analizė tarp šeimai skiriamų išmokų procentinio dydžio, skiriamo nuo bendrojo vidaus produkto (BVP) ir moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, nedarbo lygio (proc.) rodiklio. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

H_1: moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

10 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	0,09
P (pasiklovimo reikšmė)	0,78

Šaltinis: parengta autorės.

Iš pateiktos koreliacijos koeficiento bei esant pasirinktam 5 proc. reikšmingumo lygiui, matome, kad pasikliovimo reikšmė yra lygi 0,78, o Pearsono koreliacijos koeficientas yra lygus 0,09. Tai parodo, kad koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja labai silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, dėl to priimama nulinė hipotezė H_0, kuri parodo, kad moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP. Atsižvelgiant į tai, kad pasikliovimo reikšmė rodo, kad duomenys nėra patikimi ir neatitiks 95 proc. tikslumo, toliau sudaryti regresinę lygtį nėra prasminga.

Toliau tiriamojoje darbo dalyje bus atliekama koreliacijos analizė tarp dviejų kintamųjų – moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, nedarbo lygio (proc.) rodiklio ir šeimai skiriamų

išmokų procentinio dydžio, skiriamo nuo bendrojo vidaus produkto (BVP). Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

H_1: moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

11 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	0,55
P (pasiklovimo reikšmė)	0,047

Šaltinis: parengta autorės.

Aukščiau esančioje lentelėje galima pamatyti apskaičiuotą Pearsono koreliacijos koeficientą ir P reikšmę. Esant pasirinktam 5 proc. reikšmingumo lygiui, matome, kad P reikšmė yra žymiai yra lygi 0,047, o Pearsono koreliacijos koeficientas yra lygus 0,55. Tai parodo, kad koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja labai silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai reikšmingas, nes P reikšmė < 0,05. Atsižvelgiant į tai, nulinė hipotezė yra atmetama ir priimama alternatyvi hipotezė H_1, pagal kurią moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP.

Sudaryta regresinė lygtis parodė, kad determinacijos koeficientas yra lygus 0.60. Šis koeficientas atskleidžia, kad sudarytoje regresinėje lygyje pasirinkto kintamojo – šeimai skiriamų išmokų nuo BVP, pokyčiai paaiškina 60 procentų priklausomojo kintamojo variacijos. Remiantis regresine lygtimi galima teigti, kad 1 % padidėjus išmokos, skiriamoms šeimai, moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą nedarbo lygis padidės 0,14 procentinio punkto.

Toliau bus apskaičiuojama koreliacinė analizė tarp šeimai skiriamų išmokų procentinio dydžio, skiriamo nuo bendrojo vidaus produkto (BVP) ir moterų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio (proc.) rodiklio. Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: moterų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

H_1: moterų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

12 lentelė. Koreliacijos koeficientų reikšmės tarp moterų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP

Koreliacijos koeficientas	
Pearsono koeficientas	0,332
P (pasiklovimo reikšmė)	0,786

Šaltinis: parengta autorės.

Iš pateiktos koreliacijos koeficiento bei esant pasirinktam 5 proc. reikšmingumo lygiui, matome, kad pasikliovimo reikšmė yra lygi 0,786, o Pearsono koreliacijos koeficientas yra lygus 0,332. Tai parodo, kad koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Remiantis apskaičiuotais duomenimis, galima teigti, kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, dėl to priimama nulinė hipotezė H_0, kuri parodo, kad moterų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP. Atsižvelgiant į tai, kad pasikliovimo reikšmė rodo, kad duomenys nėra patikimi ir neatitiks 95 proc. tikslumo, toliau sudaryti regresinę lygtį nėra prasminga.

Toliau tiriamojoje darbo dalyje bus atliekama koreliacijos analizė tarp dviejų kintamųjų – vyrų, turinčių pradinį ir pagrindinį / vidurinį ir aukštesnį / aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio (proc.) rodiklio ir šeimai skiriamų išmokų procentinio dydžio, skiriamo nuo bendrojo vidaus produkto (BVP). Siekiant atlikti koreliacinę analizę, buvo išsikeltos tokios hipotezės:

H_0: vyrų, turinčių pradinį ir pagrindinį / vidurinį ir aukštesnį / aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

H_1: vyrų, turinčių pradinį ir pagrindinį / vidurinį ir aukštesnį / aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP

Apskaičiavus koreliacinę analizę visais trimis atvejais, tiek vyrų, turinčių pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, tiek vyrų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, tiek vyrų, turinčių

aukštąjį išsilavinimą buvo gauta silpna neigiama Pearsono koeficiento reikšmė (atitinkamai -0,431; -0,493; -0,386) bei P reikšmė visais atvejais > 0,05, atsižvelgiant į tai, galime teigti kad parametras – statistiškai nereikšmingas, nes P reikšmė > 0,05, dėl to priimama nulinė hipotezė H0, kuri parodo, kad vyrų, turinčių pradinį ir pagrindinį / vidurinį ir aukštesnį / aukštąjį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas nepriklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP. Atsižvelgiant į tai, kad tiriamojoje dalyje siekiama įrodyti, kad vyrų, turinčių tam tikrą išsilavinimą augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP, tokia reikšmės nėra priimtina, dėl to toliau nagrinėti regresinio modelio nėra prasminga.

IŠVADOS

1. Nors literatūroje dažnai teigiama, jog motinystės išmokos tiesiogiai skatina gimstamumą, kadangi jos yra siejamos su galimybe turint vaikų gauti materialinės naudos bei pagerinti finansinę šeimos padėtį, manytina, kad toks požiūris nėra visiškai teisingas. Vaiko gimimas yra neatsiejamas ne tik nuo prarastų pajamų, kadangi Lietuvoje bei daugumoje kitų Europos Sąjungos valstybių, valstybės tėvams nekompensuoja 100% buvusio darbo užmokesčio, dėl to dalį pajamų tėvai, esantys motinystės, tėvystės ar vaiko priežiūros atostogose praranda, taip pat, svarbu pabrėžti, kad pats vaiko gimimas dažnai yra sietinas ir su papildoma finansine našta bei išlaidomis, tad manytina, kad tėvai gimus vaikui paprastai pablogina savo finansinę padėtį, o ne ją pagerina.
2. Šeimos sprendimui susilaukti vaikų daro įtaką ne tik šeimos individualios aplinkybės, bet ir tuo metu vyraujanti ekonominė situacija bei raida šalyje. Remiantis moksliniais straipsniais, galima teigti, kad didėjant šeimos pajamoms bei gerėjant finansinei padėčiai, šeimos yra linkusios susilaukti daugiau vaikų, tačiau gerėjant moterų išsilavinimui bei didėjant įsidarbinimo galimybėms bei didėjant vaikų auklėjimo išlaidoms, moterys yra linkusios pirmenybę teikti darbinei veiklai, o ne vaikų priežiūrai,, dėl to matoma, gimdančių moterų amžiaus ilgėjimo tendencija.
3. Nors įstatymų leidėjai svarstydami socialinei apsaugai skiriamus asignavimus, motinystės išmokas dažnai sieja su galimu teigiamu gimstamumo padidėjimu, tačiau pažymėtina, kad motinystės socialinis draudimas daro įtaką sveikatos sistemai. Motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros atostogos teigiamai veikia moterų ir kūdikių sveikatą, o tai lemia mažesnes valstybės išlaidas sveikatos srityje. Tyrimai parodė, kad atostogos sietinos su padidėjusiu žindimo laiku ir trukme, o tai lemia geresnę kūdikio sveikatą. Pažymėtina ir tai, kad minėtos atostogos tiesiogiai susijusios su naujagimių mirtingumu bei sumažina moterų pogimdyvinės depresijos atvejų.
4. Nedarbo išmokos yra pagrindinė visų Europos socialinės gerovės sistemų savybė, įskaitant ir Lietuvą. Draudžiant darbuotojus nuo darbo praradimo rizikos, šiomis išmokomis užtikrinama esminė apsauga asmenims ir namų ūkiams, padedanti juos apsaugoti nuo skurdo, jiems susidūrus su darbinių pajamų netekimu. Be to, mokant nedarbo išmokas darbo jėgos perskirstymas visoje ekonomikoje vyksta sklandžiau, nes darbo ieškantys asmenys

gali skirti laiko jų įgūdžius ir lūkesčius atitinkančio darbo paieškai arba bandyti persikvalifikuoti į profesiją, kurios darbo rinkoje itin trūksta, kas persikvalifikavus padėtų lengviau ir greičiau susirasti naują darbą, gaunant didesnį darbo užmokestį. Taip pat nedarbo išmokomis skatinamas ir ekonomikos augimas. Kita vertus, nedarbo išmokos turi ir neigiamą poveikį, kadangi ilgą laiką bedarbiams gaunant dosnias nedarbo išmokas ir esant ribotoms darbo paieškos galimybėms, gali sumažėti jų paskatos grįžti į darbą. Tai daro neigiamą poveikį nedarbo trukmei, kadangi jis ilgėja, ir bendram nedarbo lygiui šalyje.

5. Kiekvienai valstybei itin svarbu atrasti nedarbo išmokos mokėjimo reikalavimų ir dydžio balansą. Mažesnėmis nedarbo išmokomis bei griežtesniais nedarbo išmokų gavimo reikalavimais valstybės siekia skatinti bedarbius aktyviai ieškotis darbo ir esant galimybei grįžti į darbo rinką. Tai pat tikimasi, kad nedarbo išmokos nebus paskata nedirbti, tuo atveju kai ji tenkins visus bedarbio poreikius ir bedarbiai nebus suinteresuoti ieškotis naujo darbo. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje įtvirtintas kintamos išmokos dydžio mažėjimo modelis siekia sumažinti bedarbių priklausomumą nuo išmokų ir poreikį jiems patiems dėti aktyvias pastangas siekiant įsidarbinti.
6. Nedarbo draudimo metu mokamos išmokos gali turėti įtakos bendram laisvų darbo vietų rodikliui šalyje. Darbo vietų kūrimas kiekvienai įmonei kainuoja pakankamai brangiai, o jeigu į sukurtas laisvas darbo vietas įmonėms nepavyksta surasti darbuotojo, jos gali būti mažiau suinteresuotos kurti naujas darbo vietas. Be to, nedarbo draudimas gali padidinti ir įmonių gamybos sąnaudas, kadangi bedarbiai, gaunantys nedarbo išmokas, gali neskubėti ir ieškoti darbo su patrauklesniu darbo užmokesčiu.
7. Nesavanoriškas darbo praradimas asmens sveikatai sukelia neigiamą poveikį: gali sukelti depresijos simptomus, blogesnę bendrą savijautą bei neigiamą savęs vertinimą. Kaip ir motinystės išmokų atveju, nedarbo išmokų mokėjimas bedarbiui sumažina tikimybę kreiptis į gydymo įstaigas dėl pablogėjusios sveikatos, tad nedarbo išmokos turi teigiamą poveikį žmogaus sveikatai.
8. Vertinant empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad įvertinus motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų ir gimstamumo priklausomybę vienas kitam buvo nustatyta, kad gimstamumas tiesiogiai nėra priklausomas nuo motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų dydžio pokyčių.

9. Atlikus kiekybinį tyrimą, buvo pastebėta koreliacija tarp moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą nedarbo lygio ir šeimai skiriamų išmokų iš BVP. Koreliacija tarp pasirinktų rodiklių yra teigiama ir tarp kintamųjų egzistuoja labai silpnas teigiamas tiesinis ryšys. Atsižvelgiant į koreliaciją bei sudarytą regresijos lygtį buvo priimta hipotezė, kad moterų, turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, nedarbo lygio šalyje augimas priklauso nuo šeimai skiriamų išmokų nuo BVP.

LITERATŪRA

1. Altonji J., Contractor Z., Finamor L., Haygood R., Lindenlaub I., Meghir C., O'dea C., Scott D., Wang L., & Washington E. (2020). *Employment Effects of Unemployment Insurance Generosity During the Pandemic*. https://tobin.yale.edu/sites/default/files/files/C-19%20Articles/CARES-UI_identification_vF(1).pdf. [Žiūrėta 2022-03-13].
2. Bassanini A., Duval R. (2006). *Employment Patterns in OECD Countries: Reassessing the Role of Policies and Institutions*, OECD Economics Department Working Papers. https://www.oecd.org/social/soc/36888714.pdf. [Žiūrėta 2022-02-15].
3. Boone C., Dube A., Goodman L., & Kaplan E. (2021). *Unemployment Insurance Generosity and Aggregate Employment*. American Economic Journal. https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/pol.20160613. [Žiūrėta 2022-03-11].
4. Burgard S., Brand E. J., & House J. S. (2007). *Toward a better estimation of the Effect of Job Loss on Health*. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002214650704800403. [Žiūrėta 2022-03-17].
5. Cylus J., Avendano M. (2017). *Receiving unemployment benefits may have positive effects on the health of the unemployment*. https://www.healthaffairs.org/doi/10.1377/hlthaff.2016.1040. [Žiūrėta 2022-03-21].
6. Dankova D., Halaskova R., & Šebo J. (2022) *Fiscal and redistributive impacts of the introduction of dynamic components in maternity benefits* (p.103-131). Equilibrium. http://economic-research.pl/Journals/index.php/eq/article/view/1981/1857. [Žiūrėta 2022-02-16].
7. Department of Public Health and Wellness. (2019). *The Health and Socio-economic benefits of Paid Parental Leave and Louisville Benchmarks*. https://louisvilleky.gov/document/2019paidparentalleavepeercitiespdf-0. [Žiūrėta 2022-01-03].
8. Dogan I. F. (2019). *Unemployment Benefits and Unemployment Duration in France and Poland* (p. 191-216). Marmala Journal of European Studies. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1274873?fbclid=IwAR0yTccCoLtAWEKAMnCUWbPbDo8vISx2X4Nn4MMU6uBYyHX3P9nDVDgs0G8. [Žiūrėta 2022-03-05].

9. Einarsdottir E., Langridge A., Hammond G., Gunnell S. A., Haggar F. A., Stanley J. F. (2012) *The Australian Baby Bonus Maternity payment and Characteristics in Western Australia.* https://journals.plos.org/plosone/article/file?id=10.1371/journal.pone.0048885&type=printable. [Žiūrėta 2022-01-20].
10. Englehart H., Kogel T., & Prskawetz A., (2004). *Fertility and women's employment reconsidered: A macro-level time-series analysis for developed countries, 1960-2000* (p. 109-120). Population studies. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0032472032000167715. [Žiūrėta 2022-01-22].
11. *EU births: decline continues, but not from foreign-born women*. (2021). Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210323-2. [Žiūrėta 2022-01-03].
12. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir regiono komitetui. (2021). *Europos socialinių teisių ramsčio planas*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0250. [Žiūrėta 2022-01-10].
13. Europos statistikos duomenų bazė (*Eurostat).*
14. Fallon K., Mazar A., & Swiss L. *The Development Benefits of Maternity Leave*. https://osf.io/f2qk5/download. [Žiūrėta 2022-01-18].
15. Fujita S. (2010). *Economic Effects of the Unemployment Insurance Benefit. Business Review Q4,* (p. 20-27). https://www.philadelphiafed.org/-/media/frbp/assets/economy/articles/business-review/2010/q4/brq410_effects-of-unemployment-insurance-benefit.pdf. [Žiūrėta 2022-02-25].
16. Ganong P., N. Pascal. (2019). *Consumer Spending during Unemployment: Positive and Normative Implications* (p. 2383-2424). American Economic review. https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/aer.20170537. [Žiūrėta 2022-03-17].
17. Gauthier A. (2007). *Family Policies in Industrialized Countries: Is There Covergence* (p. 447-474). Population Volume 57, Issue 3. https://www.cairn-int.info/journal-population-2002-3-page-447.htm?contenu=article. [Žiūrėta 2022-01-22].

18. Hagedorn M., Karahan F., Manovskii I., & Mitman K. (2019). *Unemployment Benefits and Unemployment in the Great Recession: The Role of Equilibrium Effects*. https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/staff_reports/sr646.pdf. [Žiūrėta 2022-03-06].
19. Heckman J. J., Lalonde J. R., & Smith A. J. (1999). *The Economics and Econometrics of Active Labor Market Programs*. Handbook of Labor Economics. Amsterdam: Elsevier. http://home.cerge-ei.cz/munich/labor17/Resources/Other/HBLE_III_Heckman_et_al.pdf. [Žiūrėta 2022-02-18].
20. Heimberger P. (2020). *Does Employment Protection Affect Unemplyment?* Wiiw, Working Paper 176. https://wiiw.ac.at/does-employment-protection-affect-unemployment-a-meta-analysis-dlp-5225.pdf. [Žiūrėta 2022-03-13].
21. Heymann, J., Raub A., & Earle A. (2011). *Creating and Using New Data Sources to Analyze the Relationship between Social Policy and Global Health: The Case of Maternal Leave* (p. 127-134). Public Health Reports 12 (3). https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3150137/. [Žiūrėta 2022-01-03].
22. Hoem B. (2000). *Entry into motherhood in Sweden: the influence of economic factors on the rise and fall in fertility, 1986-1997* https://www.jstor.org/stable/26348002?seq=16. [Žiūrėta 2021-12-04].
23. Jurviste U., Prpic M., & Sabbati G. (2019). *At a glance. Infographic*. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/635586/EPRS_ATA(2019)635586_EN.pdf. [Žiūrėta 2022-01-19].
24. Kalwij A. (2010). *The impact of Family Policy Expenditure on Fertility in Western Europe* (p. 503-519). Demography. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3000017/. [Žiūrėta 2022-02-10].
25. Kanopienė V. (2008) *Socialinė demografija.* (p. 105). Mykolo Romerio universitetas.
26. Katz F. L., Meyer D. B. (1990).*The Impact of the Potencial Duration of Unemployment Benefits on the Duration of Unemployment* (p. 45-72). Journal of Public Economics. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/004727279290056L?via%3Dihub. [Žiūrėta 2022-02-26].

27. Krueger A. B., Mueller A. (2010). *Job search and unemployment insurance: New evidence from time use data* (p. 298-307). Journal of Public Economics. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047272709001625. [Žiūrėta 2022-04-26].
28. Lakotova L., Kalhammer A. *Does paid maternity leave lead to higher birth rates?* http://home.cerge-ei.cz/kaliskova/files/aqm2/student_paper_example1.pdf. [Žiūrėta 2022-01-16].
29. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas.
30. Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymas.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 201 m. lapkričio 5 d. nutarimo Nr. 1206 „Dėl socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių dydžių patvirtinimo“ pakeitimo“, Nr. 1467, 2020-12-30.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2021 metais taikomo minimaliojo darbo užmokesčio“. Nr. 1114, 2020-10-15.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“. 2020-02-26.
34. Lietuvos statistikos departamento duomenų bazė.
35. Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2018 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. DĮ-288 „Metinio neto darbo užmokesčio rodiklių, pridėjus socialines išmokas šeimai ir vaikams, ir darbo užmokesčio apmokestinimo statistinių rodiklių skaičiavimo metodika“.
36. Malkova O. (2014). *Can Maternity Benefits Have Long-Term Effects on Childbearing? Evidence from Soviet Russia.* University of Michigan. https://www.iipf.org/papers/Malkova-The_Effect_of_Paid_Parental_Leave_and_a_Child_Benefit-126.pdf?db_name=IIPF69&paper_id=463. [Žiūrėta 2022-01-18].
37. Marinescu E. M., Skandalis D., & Zhao D. (2020). *Job Search, Job Posting and Unemployment Insurance During COVID-19* Crisis. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3664265. [Žiūrėta 2022-03-11].

38. Meyer B. D. (1985). *Unemployment Insurance and the Distribution of Unemployment Spells* (p. 85-101). Journal of Econometrics. https://www.jstor.org/stable/2938349. [Žiūrėta 2022-02-25].
39. Moffitt A. R. (2014). *Unemployment Benefits and Unemployment*. IZA World of Labor. https://wol.iza.org/uploads/articles/13/pdfs/unemployment-benefits-and-unemployment.pdf?v=1. [Žiūrėta 2022-03-20].
40. *Motinystės draudimas: tarp draudimo ir dovanos.* Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2018). https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/12/LLRI_FA_Motinyst--s-draudimas_2018-12-17.pdf. [Žiūrėta 2021-12-04].
41. Nekoei A., Weber A. (2015). *Does Extending Unemployment Benefits Improve Job Quality?* IZA DP No. 9034. https://ftp.iza.org/dp9034.pdf. [Žiūrėta 2022-03-19].
42. Nie J., Struby E. (2011). *Would Active Lavor Market Policies Help Combat High U.S. Unempoyment*. Federal Reserve Bank of Kansas City. https://www.kansascityfed.org/documents/1103/2011-Would%20Active%20Labor%20Market%20Policies%20Help%20Combat%20High%20U.S.%20Unemployment%3F.pdf. [Žiūrėta 2022-02-15].
43. Pinka C., Markowitz S., & Brooks-Gunn J. (2011). *Early Maternal Employment and Family Wellbeing*. Working Paper Series No. w17212. National Bureau of Economic Research. https://observatorio.campus-virtual.org/documentos/NBER_w17212.pdf. [Žiūrėta 2022-01-15].
44. Pocius A. *Struktūrinis nedarbas Lietuvoje* (p. 17). Demografinė situacija, socialinė būklė. http://elibrary.lt/resursai/DB/StatistikosDep/LEA/2005_02/lea05_2_06.pdf. [Žiūrėta 2022-02-13].
45. *Population structure and ageing* (2022). https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing. [Žiūrėta 2022-04-03].
46. Raute A. (2014). *Do financial incentives affect fertility – Evidence from a reform in maternity leave benefits*. https://www.sv.uio.no/esop/english/research/news-and-events/events/guest-lectures-seminars/esop-seminar/dokumenter/jmp_fertility_raute_jan.pdf. [Žiūrėta 2022-01-20].
47. Schulze E., Gergoric M. (2015). *Maternity, paternity and parental leave: Data related to duration and compensation rates in European Union.* European Parliament.

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/509999/IPOL_STU(2015)509999_EN.pdf. [Žiūrėta 2022-03-30].

48. Slonimczyk F., Yurko A. (2014). *Assessing the impact of the maternity capital policy in Russia* (p. 265-281). Labour Economics, Volume 30. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0927537114000232?casa_token=ogk7F4nw3SMAAAAA:vM9Pzebna6duUw7Dpl7tnaGs4E_dFNf2PXX6OQc7s12_ccmrGcLVBwy0VwUPyU4h8Jv8h58t. [Žiūrėta 2022-01-19].
49. Strully W. K. (2009). *Job loss and health in the U.S. labor market* (p.221-226). Demography 46 (2). https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2831278/. [Žiūrėta 2022-03-17].
50. Tanaka, S. (2005). *Parental leave and Child Health across OECD Countries* (p. F7-F28). https://www.jstor.org/stable/3590461. [Žiūrėta 2022-01-15].
51. The ESHRE Capri Workshop Group. (2010). *Europe the continent with the lowest fertility.* (p. 590-602). Human Reproduction Update, Volume 16, Issue 6. https://academic.oup.com/humupd/article/16/6/590/743745. [Žiūrėta 2022-01-22].
52. Tidikis R. (2003) *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (p. 368). Lietuvos Teisės Universitetas.
53. Vainienė R. (2005). *Ekonomikos terminų žodynas*, Tyto alba. [Žiūrėta 2021-11-26].
54. Valentinavičius S. (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai (p. 156).
55. Vikat A. (2004). *Women's Labor Force Attachment and Childbearing in Finland*. Demograph Research, Max Planck Gesselschaft. https://www.demographic-research.org/special/3/8/s3-8.pdf. [Žiūrėta 2022-04-17].
56. Winter-Ebmer R. (2001). *Potential Unemployment Benefit Duration and Spell length: Lessons from a Quasi-Experiment in Austria*. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1468-0084.00085. [Žiūrėta 2022-04-10].

Remeikė G. (2022). *Motinystės ir nedarbo socialinės paramos poveikis ekonomikai* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir įvertintas motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros išmokų bei nedarbo išmokų poveikis ekonomikai. Pirmame skyriuje nagrinėjama teorija bei moksliniai darbai, analizuojantys motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokų poveikį gimstamumui bei šalies ekonomikai. Taip pat pirmajame skyriuje yra nagrinėjama nedarbo išmokų poveikio ekonomikai bei nedarbo lygiui šalyje teorija, aprašomi mokslininkų atlikti temai aktualūs tyrimai. Antrajame skyriuje pateikiama teorijos ir empirinių tyrimų metodika, magistro baigiamojo darbo rašymo schema. Trečiajame skyriuje pateikiama susistemintų duomenų apžvalga, atliekami empiriniai tyrimai, kuriais siekiama nustatyti statistinį ryšį ir priklausomybę tarp kintamųjų bei patvirtinti ar atmesti išsikeltas hipotezes bei daromos išvados.

Pagrindiniai žodžiai: motinystės išmokos, tėvystės išmokos, vaiko priežiūros išmokos, nedarbo išmokos, nedarbo lygis, gimstamumas.

Remeikė G. (2022) *Impact of maternity and unemployment benefit on the economy* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

ANNOTATION

The impact of maternity, paternity and childcare benefits and unemployment benefits on the economy is analyzed and assessed in the master‘s thesis. The first chapter examines the theory and research that analyzes the impact of maternity, paternity and childcare benefits on birth rates and the country's economy. The first chapter also examines the theory of the impact of unemployment benefits on the economy and the unemployment rate in the country, and describes relevant research conducted by researchers. The second chapter presents the methodology of theory and empirical research, the scheme of writing a master's thesis. The third chapter provides an overview of the structured data, empirical studies to establish the statistical relationship and dependence between the variables, and to confirm or reject the hypotheses and to present conclusions.

Key words: maternity benefits, paternity benefits, childcare benefits, unemployment benefits, unemployment rate, birth rate.

Remeikė G. (2022). *Motinystės ir nedarbo socialinės paramos poveikis ekonomikai* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

SANTRAUKA

Kiekvienos valstybės siekis yra apsaugoti šalies gyventojus nuo tam tikrų jiems galinčių kilti socialinių rizikų: motinystės, nedarbo, senatvės, ligos ir kitų. Vienos iš šių rizikų gali būti išvengiamos, kaip pavyzdžiui, nedarbo ar nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, tuo tarpu kitos yra neišvengiamos (senatvė).

Didžiausias dėmesys šiame magistro darbe yra skiriamas dviem valstybinio socialinio draudimo rūšims: nedarbo ir motinystės. Šios draudimo rūšys yra itin svarbios šiomis dienomis. Motinystės socialinis draudimas yra itin glaudžiai susijęs su šalies gimstamumu šalyje, tuo tarpu nedarbo socialinis draudimas yra itin aktualus šiais laikais, kuriuose dėl COVID-19 viruso sukeltos pandemijos šalyse išaugo nedarbo rodikliai.

Magistrinio darbo tikslas yra išryškinus socialinių išmokų šeimai ir nedarbo išmokų poveikio teorinius aspektus bei pritaikius pasirinktus metodus, išanalizuoti statistinį ryšį tarp pasirinktų rodiklių. Siekiant įgyvendinti tikslą, darbe analizuojama motinystės, tėvystės bei vaiko priežiūros išmokų ir nedarbo išmokų priklausomybė nuo gimstamumo bei nedarbo lygio šalyje, analizuojami moksliniai straipsniai bei atliekami empiriniai tyrimai. Magistriniame darbe keliama hipotezė – gimstamumas priklauso nuo motinystės, tėvystės, vaiko priežiūros išmokų dydžio bei nedarbo lygis šalyje koreliuoja su nedarbo išmokų dydžiu.

Atliekant tyrimą buvo naudojami šie metodai: abstrakcijos, analizės, apibendrinimo, dedukcijos, lyginamasis, sisteminis. Baigiamojo darbo struktūra**:** magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 3 dalys, išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis, anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis.

Remeikė G. (2022) *Impact of maternity and unemployment benefit on the economy* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

The goal of each state is to protect the population of the country from certain social risks that may arise for them: maternity, unemployment, old age, illness and others. Some of these risks can be avoided, such as unemployment or accidents at work and occupational diseases, while others are unavoidable (oldage).

The main focus of this master's thesis is on two types of state social insurance: unemployment and maternity. These types of insurance are extremely important these days. Maternity social insurance is particularly closely linked to the country's birth rate, while unemployment social security is particularly relevant in times of rising unemployment in countries affected by the COVID-19 pandemic.

The aim of the master 's thesis is to analyze the statistical relationship between the selected indicators after highlighting the theoretical aspects of the impact of family social benefits and unemployment benefits and applying the selected methods. In order to achieve the goal, the work analyzes the dependence of maternity, paternity and childcare benefits and unemployment benefits on the birth rate and unemployment rate in the country, analyzes scientific articles and conducts empirical research. The hypothesis raised in the master 's thesis is that the birth rate depends on the amount of maternity, paternity and childcare benefits, and the unemployment rate in the country correlates with the amount of unemployment benefits.

The following methods were used in the research: abstraction, analysis, generalization, deduction, comparative, systematic. Structure of the final work: the master thesis consists of an introduction, 3 parts, conclusions, bibliography, summary in Lithuanian and English, annotations in Lithuanian and English.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2022 m. gegužės mėn. 2 d.

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo valdymo ir verslo fakulteto, verslo sistemų ekonomikos
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) Gabrielė Remeikė,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas
„Motinystės ir nedarbo socialinės paramos poveikis ekonomikai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;

2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;

3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už šiurkštų akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) Gabrielė Remeikė